

UiT Norges arktiske universitet

Det juridiske fakultet

Norges Skiforbunds landslagsmodell i en konkurranserettslig vurdering

[Utnytter Norges Skiforbund en dominerende stilling etter konkurranseloven § 11?]

Anette Kjellbergvik

JUR-3902 Liten masteroppgave i rettsvitenskap V2020

Innholdsfortegnelse

1	Innledning.....	1
1.1	Aktualitet og problemstilling.....	1
1.2	Avgrensninger	2
1.3	Metodiske utfordringer.....	3
1.4	Sentral sak for oppgavens tema.....	6
1.5	Videre fremstilling	7
2	Norsk idretts oppbygning.....	8
2.1	Norges Idrettsforbund.....	8
2.2	Norges Skiforbund	9
2.3	Norges Skiforbunds regelverk.....	10
3	Norges Skiforbunds landslagsmodell.....	11
3.1	Rettslig rammeverk for markedsrettigheter.....	11
3.1.1	Internasjonalt regelverk.....	12
3.1.2	Nasjonalt regelverk.....	12
3.1.3	Utøveravtaler	14
3.2	Oppsummering	16
4	Konkurranseretten	17
4.1	Innledning.....	17
4.2	Konkurranseloven § 11	18
4.2.1	Pliktsubjekt.....	18
5	Vilkår om «dominerende stilling».....	22
5.1	Innledning.....	22
5.2	Avgrensning av det relevante markedet	23
5.2.1	Det relevante produktmarked	26
5.2.2	Det relevante geografiske markedet.....	30
5.3	Dominerende stilling på det relevante markedet.....	33

5.3.1	Markedsandeler	34
5.3.2	Etableringshindring	36
6	Misbruk av markedsrett	37
6.1	Vilkår om «utilbørlige utnyttelse»	37
6.2	Objektivt rettfærdiggjørende forhold	43
6.2.1	Legitime mål.....	44
6.2.2	Kravet til proporsjonalitet	47
7	Avslutning	54
8	Kilderegister	55
8.1	Lovregister.....	55
8.2	Forarbeidsregister.....	55
8.3	Domsregister	56
8.4	Foreningsrettslige kilder.....	58
8.5	Litteratur.....	59
8.6	Nettsider	60

1 Innledning

1.1 Aktualitet og problemstilling

Norges Skiforbund (heretter NSF) bygger på en fellesskapsmodell hvor markedsrettighetene til landslagsutøverne i stor grad er sentralisert, der NSF sentralt eier og selger rettighetene til landslagene.¹ Inntektene dette generer går ikke bare tilbake til et best mulig sportslig opplegg for eliteutøverne, men også til ettervekst og rekruttering, utdanning samt barn- og breddeaktivitet. Profesjonelle idrettsutøvere genererer store markedsverdier gjennom sine idrettslige prestasjoner, og NSF's modell tar sikte på å sikre seg en stor andel av disse verdiene for å drifte forbundet som helhet.

I de fleste tilfeller vil landslagsutøverne som utgangspunkt ha mulighet for inngåelse av egne sponsoravtaler med næringslivet, som vil generer inntekter direkte til dem. NSF har på bakgrunnen av foreningsretten satt ned vedtekter som har medført innskrenking i individuelle utøvers muligheter til å inngå sponsoravtaler og utnytte sin egen markedsverdi, til fordel for forbundet. Flere av landslagsutøverne har derfor blitt satt i en situasjon der NSF's regelverk potensielt hindrer dem i å maksimere nytten av sin markedsverdi. Det er dette som omtales som landslagsmodellen til NSF, som de siste årene har blitt utfordret av flere ulike utøvere, med managere og kommersielle aktører i bakgrunnen. Konfliktene har utgangspunkt i at enkeltutøvere ønsker å benytte en større andel av sine egne markedsrettigheter.²

Man kan anta at noe av det økende konfliktnivået henger sammen med den samfunnsmessige utviklingen i idretten, der idretten tidligere var drevet på frivillighet til å nå være en bedriftslignende organisasjon som omsetter for flere hundre millioner. Flere aktører ønsker nå en større andel av markedet enn tidligere, noe som har bidratt til å skape uenigheter på ulike nivåer.

¹ Skiforbundet (2018)

² Se blant annet saken: https://www.nrk.no/sport/spillet-om-markedsrettigheter_-forbundet-kalte_stjernemanagere-inn_til-mote-1.14225460 (sist opplastet 01.juni 2020)

Langrennsløper Petter Northug var en av de første utøverne som valgte å utfordre landslagsmodellen. I 2015 valgte Skistyre som en konsekvens av utfordringene fra Northug å utstede et utvalg, for å gjennomgå hvordan landslagsmodellen skulle bestå også i fremtiden.³ Skistyre la der til grunn at måten landslagsmodellen fremstod, var den best egnete modellen for å ivareta NSF's posisjon som verdens beste skinasjon.⁴ Likevel har det oppstått konflikter også etter dette, senest gjennom rettssaken i 2018 mellom alpinist Henrik Kristoffersen og Norges Skiforbund (Inngående om saken lengre ned i oppgaven).

Landslagsmodellen har også vært utsatt for kritikk i media, der flere idrettsjurister har uttalt at det ville vært interessant å vurdere landslagsmodellen som helhet etter konkurransereglene. Blant annet uttalte idrettsjurist Bjørn Immonen at det rettslige spørsmålet i så tilfelle ville være om Norges Skiforbund misbruker en dominerende stilling, eller om det foreligger såkalte objektivt rettferdiggjørende forhold.⁵

På bakgrunn av konfliktene mellom NSF og landslagsutøvere har jeg valgt å se nærmere på rettighetsforholdet innenfor NSF's landslagsmodell, og vurdere om NSF kan sies å utnytte en dominerende posisjon etter konkurranseloven § 11.

1.2 Avgrensninger

NSF's landslagsmodell reiser antagelig flere problemstillinger innenfor konkurranselovgivningen, slik som forbudet mot samarbeid mellom foretak i konkurranseloven § 10. For å kunne behandle konkurranseloven § 11 tilstrekkelig inngående avgrenses det fra vurderinger av øvrige konkurranserettslige regler.

Konkurranseretten er et sammensatt rettsområde hvor økonomiske analyser er et sentralt moment i saker vedrørende konkurranserettslige problemstillinger. Teorien gjør gjeldende at det kan være vanskelig å skille mellom den juridiske og økonomiske delen av analysen.⁶ Ofte

³ Skiforbundet (2016) Rapport fra Landslagsutvalget

⁴ Skiforbundet (2016) Rapport fra Landslagsutvalget punkt 4.10

⁵ Mangelrød (2015)

⁶ Juuhl-Langseth m. fler (2015) s. 49

må det gjøres en konkret vurdering av hver enkelt sak for å vite hvor denne linjen skiller seg.⁷ I denne oppgaven vil det fokuseres på den juridiske analysen. En inngående økonomisk analyse ligger utenfor oppgavens omfang, men har likevel videre tatt de nødvendige økonomiske standpunktene for å kunne ta stilling til om det aktuelle foretaket handler i strid med konkurranseloven. Det kan derfor knyttes tvil vedrørende den konkrete markedsavgrensningen som er gjort.

Oppgaven er avgrenset til å omhandle de norske konkurransebestemmelsene på bakgrunn av at tema retter seg mot et norsk idrettsforbund og norske idrettsutøvere. En konsekvens av avgrensingen medfører også at det avgrenses mot vurdering av territoriumsvilkåret i EØS artikkel 54 og samhandlingsvilkåret i TEUV artikkel 102.

I tillegg er det avgrenset mot vurdering av effektivitetsgevinster som objektivt rettferdiggjørende forhold. Det er i teorien og i praksis akseptert to forhold som kan rettferdiggjøre en aktuell adferd. For det første kan den aktuelle adferden være lovlig fordi den objektivt sett er nødvendig. For det andre adferden gi effektivitetsgevinster som vil veie opp for den eventuelle negative effekten adferden har på markedet.⁸ Vurderingen av eventuelle effektivitetsgevinster vil ikke bli gjort da det krever innhenting av økonomiske dataer, og heller ikke anses å ha nærliggende sammenheng med oppgavens tema.

1.3 Metodiske utfordringer

Overordnet gjelder oppgavens tema «idrettsjuss». Rettsområdets særpreg er at idrettslige regelverk er foreningsrettslig, og således kun gjelder for medlemmer av foreningen.⁹ NSF's regelverk er derfor kun et viktig rettsgrunnlag mellom forbund og medlem. «Idrettsjuss» favner også idrettens regelverk i møte med øvrig lovverk i samfunnet. Oppgavens problemstilling retter seg mot kobling mellom Norges Skiforbunds foreningsrettslige regelverk og konkurranseretten. Det finnes lite rettspraksis på området «idrettsjuss», og dette

⁷ Juuhl-Langseth m. fler (2015) s. 50

⁸ Juuhl-Langseth m. fler (2015) s. 154-155

⁹ Woxholth (2008) s. 134

skyldes trolig utøvers og forbundets interesse i å beholde et lavt konfliktnivå, både på grunn av tid- og ressursmomentet en eventuell rettsprosess medfører, samt at idretten bygger på såkalt «selvdømme» hvor idretten så lang det lar det gjøre ønsker å løse konflikter innad i idrettsforbundet.¹⁰ Dette innebærer at man ved løsning av foreningsrettslige spørsmål ofte vil stå uten veiledning i lov og rettspraksis, og reelle hensyn vil kunne få en fremtredende rolle i rettsanvendelsen.¹¹

I tillegg til de utfordringene foreningsretten medfører i en rettslig problemstilling, inneholder også norsk konkurranseretten internasjonale utfordringer. Et særtrekk ved metoden på rettsområdet er norsk konkurranseretts nære sammenheng med EU- og EØS-retten. I tillegg til konkurranseloven er EØS-avtalen en del av norsk rett jf. EØS-loven § 1. Konkurranseloven inneholder et fullstendig norsk konkurranserettslig regelverk, mens EØS-konkurranseloven ivaretar våre forpliktelser etter EØS-avtalen.¹² Etter forarbeidene til konkurranseloven skal norske foretak forholde seg til begge regelverkene. EØS-avtalens artikkel 54 gjelder forbud mot utilbørlig utnyttelse av dominerende stilling, med tilsvarende ordlyd i bestemmelsene i konkurranseloven § 11. EØS-avtalens konkurranseregler tilsvarer igjen EUs konkurranseregler etter Traktaten om Den europeiske unions virkemåte (heretter TEUV) artikkel 101 flg. Praksis fra EU- og EØS-retten er dermed relevant ved tolkning av bestemmelsen, og skal veie tungt som rettskilde ved anvendelse av den norske forbudsbestemmelsen.¹³ Det innebærer at selv om Norge ikke er bundet av TEUV, vil likevel praksis fra EU-domstolen være viktige rettskilder ved avgjørelsen av konkurranserettslige spørsmål.

Forarbeidene til konkurranseloven har lite veiledning på hvordan loven skal tolkes, og viser i stor grad videre til hvordan EU-retten har tolket de ulike vilkårene. I tillegg er det er få norske dommere som vurderer konkurranseloven § 11. EU- og EØS-praksis fra området har dermed en avgjørende rolle også ved vurderingen av norske konkurranseregler. Videre i oppgaven er

¹⁰ NIFs lov § 1-4

¹¹ Woxholth (2008) s. 102

¹² Ot. Prp. Nr. 6 (2003-2004) s. 214

¹³ Ot. Prp. Nr. 6 (2003-2004) s. 226

EU- og EØS-praksis den mest brukte rettskilden. En slik harmonisering av EU/EØS og nasjonal lovgivning medfører også at EU-rettslig tolkning og metode får større anvendelse også ved vurdering av konkurranseloven § 11. Naturlig forståelse av ordlyden er dermed mindre relevant, mens rettspraksis er det avgjørende rettskildemomentet.

I tillegg til internasjonal praksis har også Europakommisjonen (heretter Kommisjonen) utarbeidet flere veiledende dokumenter på hvilke momenter som er viktig i ulike vilkårvurderinger, og avveiningen innenfor de ulike vilkårene. Kommisjonsarbeid er ikke rettslig bindende kilder, men er likevel et moment i vurderingen hvordan EU-retten ønsker at vilkårene skal tolkes. På bakgrunn av lite rettspraksis for øvrig, er Kommisjonsarbeid noen steder i oppgaven brukt som tolkningsmomenter.

Juridisk teori har en del litteratur på konkurranserettens område, mens det finnes mindre litteratur hvor konkurranseretten og idretten vurderes sammen. Idrettsjurist Immonen har i «Idrett og Juss» av Gunnar Martin Kjenner således tatt for seg et kapittel hvor problemstillingen mellom idretten og konkurranseretten er drøftet, og teorien her har vært brukt som veiledning i prosessen.¹⁴ En tidligere skrevet masteroppgave «Lex Northug» har vurdert NSF's forhåndstillatelsessystem etter konkurranseloven §§ 10 og 11.¹⁵ En masteroppgave har ingen rettskildemessig vekt, og har derfor kun vært brukt til inspirasjon.

Rettskildebildet blir således forholdsvis omfattende på grunn av internasjonale kilders sentrale rolle ved konkurranserettslige vurderinger, samt at området «idrettsjus» medfører en sammenfatning av foreningsrettslige regelverk og øvrig lovverk. Det medfører en viss fare for at ikke alle relevante kilder som kan være aktuelle, er vurdert i oppgaven. Anser derfor de rettskildene jeg har brukt for å være blant de mest sentrale kildene for å belyse oppgavens problemstilling.

¹⁴ Immonen (2012) s. 361-386

¹⁵ Hildeskår (2018), «Lex Northug»

1.4 Sentral sak for oppgavens tema

Oslo tingrett avsa dom i 16-166104TVI-OTIR/05 (heretter Kristoffersen-saken) sak mellom Landslagsalpinist Henrik Kristoffersen og Norges Skiforbund. Tingrettsdommer er underrettspraksis og har som utgangspunkt mindre rettskildemessig vekt. På områder hvor det finnes få, eller ingen Høyesterettsdommer kan tingretts- og lagmansrettsdommer få større betydning.¹⁶ Det finnes ingen Høyesterettsdommer hvor konkurranserett og idrettslig regelverk er vurdert. I tillegg er denne saken tuftet på en veiledende uttalelse fra EFTA og Kommisjonen som gir dommen en sterkere rettskildemessig vekt.¹⁷ EFTAs- og tingrettens argumentasjon vil dermed blir brukt videre i oppgaven der det anses forsvarlig og passende.

Kristoffersen saksøkte NSF med ønske om å inngå privat hjelmtavtale med selskapet Red Bull. Norges Skiforbund mente på sin side at de eide rettighetene til logoutnyttelse på hjelm, og dermed at forbundets sponsor skulle frontes. Kristoffersen mente at NSFs godkjenningmodell i forhold til markedsrettigheter for landslagsutøvere, samt det konkrete avslaget, var i strid med tre alternative rettsgrunnlag; konkurranselovens forbud mot dominerende stilling (§ 11/art. 54 EØS) og/eller konkurranselovens forbud mot konkurransebegrensende avtaler (§ 10/art. 53 EØS) og/eller EØS 'tjenesteregler (art. 36 EØS).¹⁸ Oslo tingrett avsa dom i saken, etter å ha hentet inn en rådgivende uttalelse fra EFTA-domstolen om anvendelsen av EØS art. 36. EFTA på sin side innhentet også kommentarer fra Kommisjonen for vurderingen.

Tingretten kom i saken til at verken godkjenningsordningen, eller den konkrete beslutningen var i strid med EØS-avtalen art. 36. Bakgrunnen var at retten mente bevisføring sannsynliggjorde at den konkrete beslutningen ikke var vilkårlig, eller basert på utenforliggende hensyn. Retten mente det ikke var nødvendig å ta nærmere stilling til konkurranseloven §§ 10 og 11, da det allerede var klargjort at godkjenningmodellen hadde et legitimt mål som ikke var konkurransebegrensende, og var ansett egnet og proporsjonal.

¹⁶ Nygaard (2015) s. 210

¹⁷ Sak E-8/17

¹⁸ 16-166104TVI-OTIR/05 s. 4

Rettens konklusjon ble dermed i saken at NSF's godkjenningsmodell ikke var i strid med konkurranselovens bestemmelser på grunn av legitime hensyn som virket rettferdiggjørende. Oppgavens tema er i nær tilknytning til Kristoffersen-saken. I og med at tingretten ikke tok inngående stilling til konkurranselovens anvendelse, er det målet med denne oppgaven. Oppgavens tema er også utvidet til å gjelde landslagsmodellen til NSF som helhet.

1.5 Videre fremstilling

I kapittel 2 vil det kort redegjøres for norsk idretts oppbygning, for å få en nærmere forståelse av Norges Skiforbunds rolle i organisasjonen, samt deres regelverk. Videre i kapittel 3 er det Norges Skiforbunds regelverk knyttet til markedsrettigheter som det redegjøres for. Kapitlet avsluttes med en oppsummering av landslagsmodellens nærmere innhold før videre drøftelse.

Kapittel 4 gjør innledende klart konkurranserettens utgangspunkt, før det tas stilling til om Norges Skiforbund er å anse som pliktsubjekt etter konkurranseloven. Kapittel 5 og 6 gjør en inngående drøftelse om NSF innehar en «dominerende stilling» og i så tilfelle om NSF's adferd anses som «utilbørlige utnyttelse» etter konkurranseloven § 11. Avslutningsvis i kapittel 7 oppsummeres oppgavens funn.

2 Norsk idretts oppbygning

2.1 Norges Idrettsforbund

Norges idrettsforbund og olympiske og paralympiske komité (heretter NIF) er en fellesorganisasjon for idretten i Norge. NIF er en frivillig, partipolitisk nøytral og uavhengig organisasjon.¹⁹

NIF sitt hovedformål er at de skal arbeide for at alle mennesker gis mulighet til å utøve idrett ut fra sine ønsker og behov, uten å bli utsatt for usaklig eller uforholdsmessig forskjellsbehandling.²⁰ Det fremgår videre at organisasjonens arbeid skal preges av frivillighet, demokrati, lojalitet og likeverd, og at all idrettslig aktivitet skal bygge på grunnverdier som idrettsglede, felleskap, helse og ærlighet.

NIF er en ideell organisasjon etter foreningsretten. NIF er underlagt det foreningsrettslige regelverket, NIFs lov. Loven anses som ”grunnlov” i norsk idrett, og etter § 1-1 første ledd gjelder for «alle organisasjonsledd og all aktivitet organisert under NIF.» På tross av ordlyden i ”lov” må den ikke forveksles med formelle lover, altså vil en vedtekt i tråd med foreningsretten kun gjelde for medlemmer av NIF. Foreningsrettslig vedtekter fungerer i praksis som en avtale mellom organisasjon og medlemmer.

Idrettstinget er NIFs høyeste myndighet og holdes annet hvert år.²¹ Idrettstingets oppgaver fremgår av NIFs lov § 3-4 og består bl.a. av å behandle regnskap og budsjett for NIF, behandle norsk deltakelse i De olympiske leker osv. Idrettsstyret er NIFs høyeste myndighet mellom idrettstingene.²² Idrettsstyrets oppgaver er i første omgang å ”iverksette Idrettstingets vedtak”²³ og ”besørge den alminnelige forvaltning”.²⁴ Resten av deres oppgaver fremgår av NIFs lov § 4-4 bokstav a-m. NIF er videre bygd opp slik at idrettens oppgaver er nærmere

¹⁹ NIFs lov § 1-1 andre ledd andre setning

²⁰ NIFs lov § 1-2 første ledd

²¹ NIFs lov § 3-1

²² NIFs lov § 4-1 første ledd

²³ NIFs lov § 4-4 første ledd bokstav a

²⁴ NIFs lov § 4-4 første ledd bokstav b

inndelt på regionalt og lokalt nivå. Arbeidsdelingen innad i fellesorganisasjonen er hierarkisk oppbygd. Organisasjonen består av ulike organisasjonsledd: særforbund, idrettskretser/regioner, idrettslag og idrettsråd.²⁵ Idrettskretsene er NIFs regionale organisasjonsledd. Særkretsene/regionene er særforbundets regionale organisasjonsledd og opprettes derfor av vedkommende særforbund. Idrettsrådene er samarbeidsorgan for idrettslagene i den enkelte kommune, og opprettes således av vedkommende idrettskrets.²⁶

Særforbundet ”skal utvikle egen aktivitet, organisasjon, økonomi og ansatte slik at den imøtekommer de krav og utfordringer særrettens medlemmer, norsk idrett og internasjonal idrett stiller”.²⁷ Særforbundene er dermed hver idretts nasjonale leder og har ansvar for utviklingen av de ulike særrettene i Norge. Særforbundet er den høyeste faglige myndighet på sin idretts område.²⁸

Opgavens tema omhandler et av disse særforbundene, Norges Skiforbund (heretter NSF).

2.2 Norges Skiforbund

Norges Skiforbund ble stiftet 21. Februar 1908 og er Norges nest største særforbund.

Forbundet organiserer skiaktivitet innenfor langrenn, alpint, kombinert, freestyle, skihopp og telemarkskjøring.²⁹ NSF's formål er ”å lede norsk skiidrett og arbeide for å utvikle egen aktivitet, organisasjon, økonomi og ansatte, slik at forbundet imøtekommer de krav og utfordringer som Norges Skiforbunds medlemmer, norsk idrett og internasjonal idrett stiller, samt å representere skiidretten internasjonalt”.³⁰

²⁵ NIFs lov §1-1 tredje ledd

²⁶ Tronvik (2012) s. 27

²⁷ NIFs lov § 6-2 andre ledd

²⁸ NIFs lov § 6-1

²⁹ Skiforbundet, *Vår historie*

³⁰ NSF's lov § 1 første ledd

NSF er et selvstendig rettssubjekt og ansvarlig for egen virksomhet.³¹ I Norge er det ca. 1150 klubber underlagt NSF som er fordelt på 16 skikretser.³² Både kretsene og klubbene fungerer som selvstendige aktører med bl.a. egne regnskap, men er likevel overordnet en del av NSF. På bakgrunn av NIFs lov § 6-1 eier og styrer særforbundene sine idretter. Det betyr at NSF er ansvarlig for all organisering og gjennomføring av skiidretten i Norge for klubber, lag og utøvere som er medlem av NSF. Ansvaret strekker seg således fra organisering av skiidretten til barn, til organisering av bredde- og eliteidretten.

2.3 Norges Skiforbunds regelverk

NSFs regelverk er organisert både på nasjonalt og internasjonalt nivå. Etter NSFs lov § 2 tredje ledd skal NSF forholde seg til NIF sitt regelverk nasjonalt, i tillegg til The International Ski Federation (heretter FIS) sitt regelverk internasjonalt. FIS-regelverket gjelder ved alle internasjonale konkurranser i FIS-kalenderen.³³ I tillegg er nasjonale konkurranser og World Cup arrangert i Norge underlagt FIS, selv om det nasjonale forbundet her er gitt ansvaret for arrangementene.³⁴ Det er bare lokale konkurranser som sone- og kretsrenn som ikke er en del av FIS-kalenderen, og dermed ikke regulert av FIS-regelverket.

NSFs lov har egne bestemmelser som tar sikte på å regulere særegne forhold innenfor særforbundet. I hovedtrekk reguleres forbundets organisasjon og deres oppgaver og kompetanse. I tillegg gjelder Norges Skiforbunds Fellesreglement³⁵ (heretter Fellesreglement) vedtatt av Skistyret. Fellesreglementet gjør gjeldende mer inngående de ulike deler av NSFs kompetanseområder. Fellesreglementet fungerer som forskrift til NSFs lov.

Regelverket en landslagsutøver må forholde seg til er dermed sammensatt. Selv om det åpnes for nasjonale organiseringer, er særforbundet overordnet underlagt det internasjonale forbundet og NIF som hovedorganisasjon. Denne hierarkiske oppbygning av idretten er i tråd

³¹ NSFs lov § 3 første ledd

³² Skiforbundet (2016) Rapport fra Landslagsutvalget pkt. 2.1.2

³³ FIS regelverk (2018) punkt 200.1

³⁴ FIS regelverk (2018) punkt 206.3

³⁵ Fellesreglementet (2018)

med den ”europpeiske idrettsmodellen”. Modellen er anerkjent av den Kommisjonen i gjennom dokumentet «White Paper On Sports».³⁶

3 Norges Skiforbunds landslagsmodell

3.1 Rettslig rammeverk for markedsrettigheter

NSFs landslagsmodell gjelder i all hovedsak regelverk på hvem som eier landslagsutøvernes markedsrettigheter. Med markedsrettigheter menes rettigheter til å profilere seg på et kommersielt marked, og i denne sammenheng kunne inngå en sponsoravtale. En sponsoravtale eller markedsavtale er en avtale inngått mellom på den ene siden et foretak eller en privatperson, (sponsoren) og på den andre siden idrettsorganisasjonen eller enkeltutøver. Sponsoravtalen karakteriseres som gjensidig berettigende og bebyrdende.³⁷ Typisk ligger det i en slik avtale at sponsoren yter et økonomisk bidrag til utøveren/organisasjonen mot lisensiering av deres logo og/eller slagord i media. I idrettens sponsoravtaler ligger det ofte også et krav om at ulike utøvers navn, bilde og prestasjoner skal kunne markedsføres av foretaket. En sponsoravtale er ofte langsiktig og strekker seg typisk over ett til tre år. I NIFs lov er ordlyden ”markedsavtale” brukt, og menes her ”enhver avtale som gir et rettssubjekt rett til å utnytte et organisasjonsledd og/eller dets tilknyttede utøvere i sin markedsføring eller øvrige virksomhet”.³⁸

Oppgaven tar videre i kapittel 3 sikte på å klarlegge hvordan rettighetsforholdet står seg mellom landslagsutøvere og NSF i forhold til disse markedsrettighetene.

³⁶ European Commission (2007a)

³⁷ Woxholth (2012) s. 161

³⁸ NIFs lov § 14-4 første ledd

3.1.1 Internasjonalt regelverk

NSF er medlem av FIS, og dermed underlagt deres regelverk. Etter FIS-regelverket tillegges alle markedsrettigheter det nasjonale særforbundet.³⁹ FIS regelverket gjør også gjeldende at NSF ikke skal lisensiere utøvere som handler i strid med det nasjonale særforbundets markedsrettigheter.⁴⁰ FIS gjør også gjeldende at det kun er nasjonale forbundet som kan melde på utøvere til FIS-konkurranser⁴¹, og dermed fremstår det som et absolutt krav at utøvere forholder seg til de nasjonale særforbunds markedsrettigheter for å utøve idretten sin på hovedarenaen. FIS-regelverket regulerer ikke nærmere hvordan dette skal gjennomføres nasjonalt, som taler for en relativ åpen intern organisering.

3.1.2 Nasjonalt regelverk

NIFs lov har i kapittel 13 generelle bestemmelser om krav til innhold av markedsavtaler. Formålet organisasjonen søker å oppnå er å regulere vilkårene for samarbeid mellom idretten og kommersielle aktører, samtidig som idrettens særtrekk og ideelle verdigrunnlag ivaretas.⁴²

Videre inneholder NIFs lov kapittel 14 idrettens markeds- og rettighetsbestemmelser. Formålet med slike bestemmelser er å «regulere idrettens interne rettighetsforhold hva gjelder arrangementsmessige og markedsmessige forhold under iakttakelse av idrettens oppbygning og organisering samt hensynet til solidaritet innen idrettsorganisasjonen».⁴³

Det betyr at de interne regler som iverksettes for rettighetsforholdet om markedsrettigheter må samsvar med idrettens grunnleggende prinsipp om solidaritet. Solidaritetshensynet bygger på en tanke om at de utøverne som har nådd et internasjonalt toppnivå i sin idrett gjennom NIFs organisering, skal gi tilbake til fellesskapet gjennom deres markedsverdi på landslag.

³⁹ FIS regelverk punkt 206

⁴⁰ FIS regelverk punk 204.1

⁴¹ FIS regelverk punkt 203.3.2

⁴² NIFs lov § 13-1

⁴³ NIFs lov § 14-1

Retten til å inngå markedsavtaler tilhører idrettens organisasjonsledd.⁴⁴ I bestemmelsens andre ledd fremgår det at organisasjonsleddet kan gi en utøver tillatelse til å inngå egne markedsavtaler ”innenfor de rammer som er fastsatt av særforbundet”. At avtalekompetansen tilligger organisasjonsleddet og ikke utøver selv, er et utslag av solidaritetstankegangen i den norske idrettsmodellen.

Utgangspunktet etter regelverket er at kun NSF kan inngå markedsavtaler på vegne av forbund og individuelle utøvere på landslag. Etter § 14-4 andre ledd fremgår det likevel et unntak hvor organisasjonsleddet kan tillate en utøver rett til å inngå egne markedsavtaler innenfor de rammer som særforbundet har satt.

NSFs lov §§ 16 og 17 implementerer i sin helhet prinsippene nevnt ovenfor i NIFs lov angående markedsrettigheter. Fellesreglementet tar derimot sikte på å regulere særforbundets interne organisering knyttet til rettighetene. Fellesreglementet punkt 206.2 første ledd fastslår samme prinsipp som NIFs lov § 14-4 som utgangspunktet. Men det fremgår videre at enkeltmedlemmer kan inngå personlige markedsavtaler knyttet til deres sportslige virksomhet dersom vilkårene i Fellesreglementets pkt. 206.2.5 er oppfylt. Pkt. 206.2.5 tillater at utøvere inngår egne markedsavtaler men med tre kumulative vilkår som forutsetning. For det første må organisasjonsleddet gi skriftlig aksept for at løperen kan påbegynne forhandlinger med den aktuelle samarbeidspartneren, for det andre må den endelige avtalen godkjennes, og for det tredje skal organisasjonsleddet motta en ”rimelig andel” av den verdien samarbeidsavtalen representerer.

Fellesreglementet pkt. 206.2.5 danner den såkalte ”godkjenningssmodellen”, hvor særforbund må godkjenne enkelutøvers markedsavtaler.

⁴⁴ NIFs lov § 14-4 første ledd

3.1.3 Utøveravtaler

NSF v/grenkomiteene ”skal i henhold til NSF’s lov § 35 fjerde ledd pkt. 6, ta ut løpere på NSF’s landslag”.⁴⁵ Alle som blir tatt ut på landslag må signere en standard landslagsavtale som alle «grenkomiteene med tilhørende landslagsutøvere plikter å benytte».⁴⁶ Avtalen skal danne grunnlaget for finansering av toppidretten slik at NSF kan tilrettelegge best mulig sportslige vilkår for NSF’s utøvere.⁴⁷ Nærmere regulerer avtalen rettighetene både til utøver og forbund i avtaleforholdet. Herunder sportslige rettigheter og forpliktelser, markedsrettigheter, utstyr og bekledning mv. Et slikt standardisert avtaleforhold vil medføre en begrensning i begge parter avtalerettslige autonomi.

Utøveravtalens punkt 5.3 regulerer markedsrettigheter. Overordnet gjentas prinsippet etter NIF’s lov § 13-3 tredje ledd om at kun organisasjonsledd kan inngå markedsavtaler, men med unntak for individuelle avtaler hvis vilkårene i Fellesreglementet punkt 206.2.5 og ”herværende avtale er oppfylt”.⁴⁸ Videre i punkt 5.3.2 bokstav a-d i avtalen er fremgangsmåten og vilkårene for inngåelse av individuelle markedsavtaler. Fremgangsmåten er lik den allerede nevnte etter Fellesreglementet punkt 206.2.5. Bokstav d gjør gjeldende at NSF skal motta en rimelig andel av den verdi sponsoravtalen representerer. Andelen fastsettes av hver enkelt gren, og kan settes til null.⁴⁹

Etter utøveravtalens punkt 5.3.3 har NSF’s adgang til å nekte eventuelle markedsavtaler eller stille vilkår før godkjenning av avtalen. Et slikt vilkår kan for eksempel være at utøver må synliggjøre NSF’s sponsorer sammen med den personlige sponsoren.

Et unntak fra forhåndsgodkjenning av avtaler for utøver på landslag er skipool. Skipool-ordningen fremgår av utøveravtalens punkt 5.4. Utøvere kan inngå avtaler om ”ski, støvler, bindinger, støvler, hansker, hjelm, ryggbeskyttelse og briller” fra leverandører godkjent i

⁴⁵ Fellesreglementet (2018) punkt 205

⁴⁶ Skiforbundet (2017) *Landslagsavtale* punkt 2 (3)

⁴⁷ Skiforbundet (2017) *Landslagsavtale* punkt 2 (2)

⁴⁸ Skiforbundet (2017) *Landslagsavtale* punkt 5.3.1

⁴⁹ Henvisning fra Skiforbundet (2017) *Landslagsavtale* punkt 5.3.2 bokstav d

denne ordningen, uten videre godkjenning fra forbund. Her bestemmer utøvere selv hvilken avtaler de ønsker å inngå og NSF er ikke part i disse avtalene.

En landslagsutøver er en utøver som er kvalifisert for og tas ut på landslag for en hel sesong. Markedsrettighetene til disse utøverne tilhører NSF sentralt i hele landslagsperioden, som er 01.mai – 30. April, altså 12 måneder.⁵⁰

I tillegg til landslagsutøvere skal NSF også ta ut løpere som skal representere NSF og Norge i internasjonale konkurranser. Her kan det tas ut løpere som ikke er på landslag, og for disse løperne skal det inngås en representasjonsavtale mellom NSF og representasjonsløperen.⁵¹ Representasjonsavtalen gjør gjeldende at utøveren skal opptre lojalt ovenfor NSFs sponsorer og samarbeidspartnere og benytte offisiell landslagsbekledning med riktig profilering i både offisielle og uoffisielle sammenhenger.⁵² Med denne avtalen i bunnen vil også utøvere på representasjonsavtale med NSF være bundet av de samme markedsrestriksjonene som landslagsløpere ved internasjonale konkurranser.

Det må altså foreligge en signert utøveravtale mellom forbund og utøver før det foreligger en gyldig landslagsavtale. En utøver som ikke signerer kontrakt vil dermed ikke heller ikke bli lisensiert for å delta i internasjonale konkurranser. I Fellesreglementet pkt. 205.2 (2) er det også inntatt en reservasjon om at utøvere som avslår et tilbud om å være en del av NSFs landslag ”ikke skal tas ut til å representere NSF i konkurranser i den sesongen tilbudet om landslagsplass gjelder”. Bestemmelsen innebærer at utøvere som er kvalifisert til landslagsplass, må takke ja for å få lisens til konkurranser.

⁵⁰ Skiforbundet (2017) *Landslagsavtale punkt 4*

⁵¹ Fellesreglement (2018) punkt 205.2

⁵² Skiforbundet (2014) *Representasjonsavtale punkt 5.3*

3.2 Oppsummering

Ovenfor er det redegjort nærmere for innholdet av NSF's landslagsmodell, og hvordan rettighetsforholdet mellom forbund og utøver står seg i forhold til utnyttelse av markedsrettigheter.

Landslagsmodellen bygger som nevnt tidligere på en felleskapsmodell der markedsrettighetene i stor grad er sentralisert og kommer felleskapet til gode. NSF's regelverk og standardavtale med landslagsutøvere fastsetter denne sentraliseringen. Samlet sett tilsier regelverket at NSF eier og styrer all adgangen landslagsutøvere har til å utnytte sin markedsposisjon knyttet til idretten, 12 måneder i året. Selv om NSF eier utøvernes rettigheter kan de inngå individuelle markedsavtaler hvis NSF har skriftlig godkjent den, medsignert og mottar en rimelig andel av avtalen. I tillegg står utøverne fritt inngå avtaler med utstyrslleverandørene i Skipool uten at NSF er part i avtalen. Finansiering av landslagsvirksomhet er avhengig av at de største idrettsstjernene er på landslag og at deler av deres markedsverdi kommer NSF til gode. Regelverket tar sikte på å sikre NSF sin nødvendige del av denne markedsposisjonen. Landslagsutøverne på sin side må forholde seg til regelverket for å få lisens og kunne delta på internasjonale konkurranser. Herav oppstår et avhengighetsforhold.

I tråd med foreningsretten har NIF og NSF mulighet til å vedta reglementer som skal gjelde for deres medlemmer. Derimot er det omfanget av innskrenkingen, samt den posisjonen NSF har i forhold til enkeltutøvere, som kan reise konkurranserettslige problemstillinger. Spørsmålet blir dermed om måten NSF forvalter markedsrettighetene i forhold til landslagsutøvere anses som utnyttelse av dominerende stilling etter konkurranseloven § 11.

4 Konkurranseretten

4.1 Innledning

Konkurranseretten er læren om de rettsregler som skal beskytte og fremme konkurransen i næringslivet.⁵³

Konkurranselovens formål er for det første ”å fremme konkurranse for derigjennom å bidra til effektiv bruk av samfunnets ressurser”.⁵⁴ Herav fremgår lovens hovedformål som er effektivitetshensyn. Effektivitetshensynet forstås som en mål-middel modell, hvor effektiv ressursbruk er det overordnede formålet og konkurranse er virkemiddelet som skal brukes.⁵⁵ Forarbeidene har vist til at ordlyden ”derigjennom” taler for at lovens bestemmelser kun skal brukes når det er mangelfull konkurranse som er årsaken til at samfunnets ressurser ikke utnyttes effektivt.⁵⁶ Av dette utledes et utgangspunkt om at konkurransereglene kun fungerer som en sikkerhetsventil når et marked ikke fungerer tilstrekkelig godt for å oppnå full utnyttelse av tilgjengelige ressurser. Ved vurdering om effektivitetshensynet anvendes økonomisk teori. Effektivitetshensynet har to hoveddimensjoner; statisk og dynamisk effektivitet.⁵⁷ Med statisk effektivitet menes at effektiv ressursbruk på et gitt tidspunkt utnytter det tilgjengelige ressurser optimalt, mens dynamisk effektivitet innebærer en effektiv ressursbruk over tid.⁵⁸ For det andre fremgår det av formålsbestemmelsen at ved anvendelse av loven «skal det tas særlig hensyn til forbrukernes interesser».⁵⁹

Bakgrunn for et regelverk som regulerer konkurransen er markedsteoriene. I et økonomisk perspektiv er markedsmoellene beskrivende for utvikling på et bestemt marked. I midten har man flere ulike typer markeder, mens man på hver sin side av skalaen har monopol og

⁵³ Kolstad og Ryssdal (2007) s. 25

⁵⁴ Konkurranseloven § 1 første ledd

⁵⁵ Kolstad og Ryssdal (2007) s. 50

⁵⁶ Ot.prp. Nr. 6 (2003-2004) s. 222

⁵⁷ Kolstad og Ryssdal (2007) s. 50

⁵⁸ Kolstad og Ryssdal (2007) s. 50

⁵⁹ Konkurranseloven § 1 andre ledd

frikonkurransen.⁶⁰ Hvis en bedrift har monopol på et marked, vil det si at de er enerådende til å tilby varen og/eller tjenesten og derfor kan justere pris og kvantum selv. Ved frikonkurransen er det tilbud og etterspørsel som styrer markedet, og frikonkurransen er kjent for å være den mest samfunnsøkonomisk gunstige modellen. For å beskrive et ideelt marked vil man derfor ta utgangspunkt i frikonkurransen,⁶¹ og formålet med konkurransereglene vil således være å bidra til effektiv utnyttelse av ressurser, altså oppnå et mest mulig ideelt marked.

Videre skal NSF's landslagsmodell vurderes nærmere etter konkurranseloven § 11.

4.2 Konkurranseloven § 11

Konkurranseloven § 11 har følgende forbud i første ledd:

”Et eller flere foretaks utilbørlige utnyttelse av sin dominerende stilling er forbudt.”

Bestemmelsen inneholder to hovedvilkår. For det første må det foreligge en «dominerende stilling» på markedet. For det andre må det gjelde «utilbørlige utnyttelse» av den dominerende stillingen. Konkurranseloven § 11 er i samsvar med EØS-avtalen art. 54 og TEUV art. 102. Etter forarbeidene skal konkurranseloven § 11 tolkes på samme måte som EØS artikkel 54 og TEUV artikkel 102.⁶²

4.2.1 Pliktsubjekt

Denne delen av oppgaven skal klarlegge nærmere om NSF kan være pliktsubjekt etter konkurranseloven § 11.

⁶⁰ Juuhl-Langseth m.fl (2015) s. 38

⁶¹ Kolstad og Ryssdal (2007) s. 51

⁶² Ot.prp. Nr. 6 (2003-2004) s. 226

Forbudet i konkurranseloven § 11 gjelder for ”foretak”. Med foretak menes ”enhver enhet som utøver privat eller offentlig ervervsvirksomhet”.⁶³ Foretaksdefinisjonen er sammenfallende med foretaksbegrepet i EU/EØS-konkurranseretten.⁶⁴

Ordlyden ”enhver enhet” taler for en vid tolkning av begrepet. Det fremgår ingen veiledning i konkurranselovens forarbeider om hvordan vilkåret skal forstås, og det må derfor ses hen til EU-domstolen for å klarlegge ordlyden nærmere.

EU-retten har tolket foretaksbegrepet i Höfner⁶⁵ følgende: ”every entity engaged in an economic activity, regardless of the legal status of the entity and the way in which it is financed and, secondly, that employment procurement is an economic activity.”⁶⁶ Av det utledes et utgangspunkt at konkurransereglene kan komme til anvendelse uavhengig av enhetens rettslige status, organisering og finansiering, mens det avgjørende er om enheten driver økonomisk aktivitet.

Den vide ordlyd i «enhver enhet» taler for at et idrettslig særforbund kan falle inn under vilkåret. I tillegg viser EU-praksis til en lav terskel for organisering og at aktørens rettslige status er uten betydning. Anser det derfor ikke tvilsomt at NSF kan regnes som ”enhver enhet”. Det tvilsomme knytter seg til om enheten driver ”ervervsvirksomhet” etter konkurranseloven § 2. På bakgrunn av definisjonen i Höfner vil vilkåret nærmere være om NSF driver økonomisk aktivitet.

Meca-Medina og Majcen⁶⁷ var den første saken hvor EU-retten vurderte en idrettsregel etter konkurransereglene. Saken gjaldt en klage fra to profesjonelle svømmere som reiste spørsmål ved om antidopingreglene som ble vedtatt av IOC og implementert av svømmestydingsorganet Fédération Internationale de Natation Amateur (FINA), var i strid med artikkel 81 i EF (nå TEUV artikkel 101). I denne saken ble det av retten lagt til grunn at idrettslige foreninger er et subjekt til konkurranseretten så langt det gjelder økonomisk

⁶³ Konkurranseloven § 2

⁶⁴ Ot.prp. Nr. 6 (2003-2004) s. 222

⁶⁵ Sak C-41/90, Höfner

⁶⁶ Sak C-41/90, Höfner (avsnitt 21)

⁶⁷ Sak C-519/04, Meca-Medina og Majcen

aktivitet.⁶⁸ EU-retten viste til flere tidligere dommer som mente at «semi-professional or professional sportsmen» måtte anses å drive økonomisk aktivitet.⁶⁹ Retten slo fast at idrettens regelverk som hovedregel falt innenfor konkurransereglens virkeområde, men at det måtte gjøres et skille mellom regler som primært forfølger sportslige formål og således ikke hadde en økonomisk karakter.⁷⁰

ESAs avgjørelse i Bryne FK-saken⁷¹ omhandlet hvorvidt Time Kommune hadde gjennomført et salg av Bryne stadion til Bryne FK ulovlig. Stadion ble solgt for 0kr selv om den reelle verdien var på 2,6 millioner. ESAs definisjon av foretaksbegrepet er av relevans. Her ble det lagt til grunn at for den delen av virksomheten som gjaldt salg og kjøp av spillere, inntekter knyttet til markedsføring ved fotballkamper og markedsføring av sponsorer, måtte anses som økonomisk aktivitet.⁷² ESA vektla her at det ikke var ensbetydende med at all aktivitet i klubben måtte regnes som økonomisk aktivitet, og det ble således oppstilt et skille mellom bredde- og toppidrettssatsning innad i klubben.⁷³ Klubben sett under ett ble ikke ansett som et foretak på grunn av at største delen av virksomheten i klubben var gjennom ikke-profesjonell idrett.⁷⁴

Av praksis utleder jeg dermed at idretten kan anses å drive økonomisk aktivitet, men at det trolig må gjøres et skille mellom bredde- og toppidrett, samt sportslige og kommersielle regler.

I utgangspunktet er formålet til en idrettsorganisasjon ideelt. Idretten har gjennom tidene i stor grad vært drevet på frivillighet, og slik sett ikke økonomisk aktivitet. Endringen som har skjedd med økt privatisering og kommersiell utnyttelse av markedsrettigheter, har også medført en endring i organisering av idrettslig foreninger. NSF hadde i 2018 en omsetning på

⁶⁸ Sak C-519/04, Meca- Medina og Majcen (avsnitt 22)

⁶⁹ Sak C-519/04, Meca- Medina og Majcen (avsnitt 23); Bl.a. Sak C-415/93, Bosman (avsnitt 73); Sak 13-76 Donà (avsnitt 12)

⁷⁰ Sak C-519/04, Meca-Medina og Majcen (avsnitt 25)

⁷¹ Sak 343/09/COL

⁷² Sak 343/09/COL (punkt 4.2 (b) andre ledd)

⁷³ Sak 343/09/COL (punkt 4.2 (b) tredje og fjerde ledd)

⁷⁴ Sak 343/09/COL (punkt 4.2 (b) siste ledd)

337 millioner kroner.⁷⁵ Fordelingen innad i NSF viser til at over 200 millioner av inntektene skjer gjennom sponsormidler og TV-rettigheter. Omsetningen til NSF taler for at de driver med økonomisk aktivitet, spesielt knyttet til salg av sponsorarter og TV-rettigheter. NSF driver som nevnt tidligere alt fra barneidretten til toppsatsningen i Norge. Det vil si at det her oppstår et skille mellom bredde- og elitesatsing. Markedsrettighetene som NSF regulerer med sitt regelverk er derimot i all hovedsak knyttet til landslagsutøvere, som utgjør toppidrettsatsningen i forbundet. I Bryne FK-saken ble det vist til at 89 prosent av deres virksomhet var ikke-profesjonelle.⁷⁶ I NSF's tilfelle er også store deler av forbundet ikke-profesjonelle. Men den nære sammenheng mellom økonomisk aktivitet i bredde- og toppidrettsatsningen er her avgjørende. NSF er finansiert gjennom markedsverdien til landslagsutøverne og den kommersielle utnyttelse av den, og landslagsmodellen overordnet er knutepunktet for finansiering av både bredde- og toppidrett hos NSF. Momentet taler derfor i retning av at NSF regnes å drive økonomisk aktivitet.

NSF har en administrasjon med mange ansatte på ulike nivåer, som er med på å drifte forbundet.⁷⁷ I dette ligger det at forbundet betaler ut lønn både til ansatte, som igjen i stor grad finansieres av private aktører. NSF som organisasjon skiller seg fra mange idrettslag og foreninger ved at de nettopp lønner de ansatte. I idrettslag og/eller foreninger lønnes ikke arbeid, men regnes som dugnadsarbeid. Også dette taler klart i retning av at NSF driver økonomisk aktivitet.

Den lave terskelen som EU-retten har lagt til grunn, hvor ideelle organisasjoner uten profitt som motiv regnes som tilstrekkelig for å være et foretak, legges avgjørende til grunn. At NSF driver økonomisk aktivitet er klart. Det kan trolig vurderes nærmere om enkelte av arbeidsoppgavene som utføres av NSF med bl.a. organisering av barneidretten og utarbeidelse av terminliste ikke direkte bærer preg av økonomisk aktivitet. Reglene om markedsrettigheter

⁷⁵ Proff, *Regnskap Norges Skiforbund*

⁷⁶ Sak 343/09/COL (punkt 4.2 (b) tredje ledd)

⁷⁷ Skiforbundet, *Om Skiforbundet*

for NSF og landslagsutøvere vil uansett falle inn under området som driver økonomisk aktivitet.

NSF er i denne sammenheng et ”foretak” etter konkurranseloven § 11.

5 Vilkår om «dominerende stilling»

5.1 Innledning

Vilkåret «dominerende stilling» fremstår som en stilling av ikke ubetydelig omfang. I United Brands⁷⁸ ga EU-retten følgende definisjon av dominerende stilling:

«The dominant position referred to in this article relates to a position of economic strength enjoyed by an undertaking which enables it to prevent effective competition being maintained on the relevant market by giving it the power to behave to an appreciable extent independently of its competitors, customers and ultimately of its consumers.»⁷⁹

Vilkåret retter seg således mot markedsmakten et foretak innehar. Slik definisjonen i United Brands forstås gjøres det gjeldende at markedsmakten kan ha to ulike utslag, for det første ved å forhindre opprettholdelse av konkurranse på markedet, og for det andre ved å at foretaket kan opptre uavhengig av andre aktører slik som konkurrenter, kunder og forbrukerne. Et dominerende foretak vil i en slik posisjon kunne påvirke markedet til fordel for seg, som igjen fører til dårligere utnyttelse av ressursene, og til slutt medfører et dårligere samfunnsøkonomisk utbytte.

For å kunne ta standpunkt til om et foretak har en dominerende stilling må foretakets relevante marked avgrenses.⁸⁰ Det relevante markedet danner så utgangspunktet for vurdering

⁷⁸ Sak 27/76, United Brands Company

⁷⁹ Sak 27/76, United Brands Company (avsnitt 65)

⁸⁰ Kolstad og Ryssdal (2007) s. 267

av markedsmakt, og vurderingen videre er dermed todelt. Først gjøres det en avgrensning av det relevante markedet, og så vurderes foretakets markedsmakt på det relevante markedet opp mot vilkåret i konkurranseloven § 11.

5.2 Avgrensning av det relevante markedet

Konkurransetilsynet har, i tråd med Kommisjonens⁸¹ og EFTAs overvåkningsorgans⁸² lignende arbeid, utarbeidet et oversiktsdokument på prosessen for å avgrense det relevante markedet.⁸³ Ved vurderingen av hvilke konkurransemessige virkninger en adferd har, tar tilsynet utgangspunkt i det eller de markedene som berøres. En slik prosess gjøres konkret i hver sak.⁸⁴

Markedsavgrensningers hovedformål er «på en systematisk måte å identifisere de begrensningene i den konkurransemessige handlefriheten som de berørte foretakene står overfor».⁸⁵

En kunde vil oftest velge tilbyder på bakgrunn av egenskaper ved produktene og tilbyderens lokalisering. En markedsavgrensning må derfor ses gjennom både en produktdimensjon og en geografisk dimensjon.⁸⁶ EU-retten har bl.a. i United Brands uttrykt at markedet må vurderes ut fra disse to perspektivene.⁸⁷ Konkurransetilsynet viser videre til at markedsavgrensningen konkret må gjøres gjennom en vurdering av etterspørselssubstitusjon og til en viss grad tilbudssubstitusjon.⁸⁸ Potensiell konkurranse anses ikke som aktuell moment i denne delen av vurderingen, da målet er å klarlegge de faktiske konkurrentene foretaket har på markedet.⁸⁹

⁸¹ European Commission (1997)

⁸² EFTA (1998)

⁸³ Konkurransetilsynet (2011)

⁸⁴ Konkurransetilsynet (2011) s. 1

⁸⁵ Konkurransetilsynet (2011) s. 1

⁸⁶ Konkurransetilsynet (2011) s. 1

⁸⁷ Sak 27/76, United Brands (avsnitt 10)

⁸⁸ Konkurransetilsynet (2011) s.1

⁸⁹ EFTA (1998) (avsnitt 24)

Etter Konkurransetilsynets dokument fremgår det at etterspørselssubstitusjon innebærer at kjøperne, eller forbrukerne, ville byttet til et substituerbart produkt hvis dem blir stilt ovenfor en relativ liten prisøkning på 5-10%.⁹⁰ Vurderingen går nærmere ut på en undersøkelse av hvilke produkter forbrukeren anses som substituerbare. En slik analyse tar utgangspunkt i en konkurransepris på markedet, og krever innhenting av detaljert økonomisk data.⁹¹ På grunn av idrettens særpreg, samt at det vanskelig kan tenkes en konkret ”konkurransepris” på et slik marked, vil etterspørselssubstitusjon være vanskelig å bruke fullt ut på markedsavgrensningen av NSF’s relevante marked. I denne sammenheng kan det nevnes at markedsverdien kunne vært et sentralt moment ved vurderingen, sett i sammenheng med flere andre momenter. I det ligger at hvis markedsverdien til NSF synker på grunn av sviktende resultater, vil også etterspørselen av NSF’s produkter synke. Det innebærer at de aktørene som vil utfordre NSF på markedet vil måtte regnes som substituerbare.

Tilbudssubstitusjon innebærer at andre leverandører av lignende produkt eller tjeneste, som reaksjon på prisøkningen substituerer seg over til det aktuelle markedet å tilbyr produktet eller tjenesten der.⁹² En forutsetning for at denne analyseformen kan brukes er at den har de samme umiddelbare og direkte virkning som etterspørselssubstitusjon.⁹³ De krav som stilles for at analysen skal brukes er at det må være lett å endre produksjonen, endringen må kunne skje hurtig og det må være lønnsomt for aktøren å endre den. I tillegg må produsenten allerede besitte nødvendig kunnskap og utstyr for å kunne produsere og markedsføre produktet og det må ikke inntreffe betydelige irreversible investeringer eller foreligge betydelige etableringshindringer i markedet.⁹⁴

EFTA viser i sitt veiledende dokument til at ved vurdering av produktmarkedet ”kan en rekke ulike faktorer legges til grunn. I noen tilfeller vil enkelte av disse faktorene være avgjørende, avhengig av de forhold som kjennetegner næring og de varer eller tjenester som undersøkes.

⁹⁰ Konkurransetilsynet (2011) s. 1-2

⁹¹ Konkurransetilsynet (2011) s. 2

⁹² Konkurransetilsynet (2011) s. 2

⁹³ Konkurransetilsynet (2011) s. 2

⁹⁴ Konkurransetilsynet (2011) s. 2

De samme faktorene kan være uten betydning i andre saker. I de fleste tilfeller vil beslutningen måtte baseres på en vurdering av en rekke forskjellige kriterier og faktorer.”⁹⁵

EFTAs dokument gjør dermed gjeldende at det kan være flere faktorer som avgjør hvordan et markedet skal avgrenses. I EFTAs gjennomgang fremgår det bl.a. at det må tas hensyn til de forhold som kjennetegner næringen og varene som skal undersøkes. Kommisjonen vektlegger i White Paper on Sport at anvendelsen av konkurranserettslige regler må ta hensyn til idrettens særlige karakter og egenart.⁹⁶ Idretten som området skiller seg fra typiske produkt- og tjenestemarkeder, og det må kunne legges til grunn i vurderingen. Utleder fra dette at selv om de opprinnelige markedsavgrensingsmetodene ikke fullt ut er passende på idrettens markeder, vil det likevel være mulig å gjennomføre en avgrensing med de relevante faktorene som kan innhentes.

I Kristoffersen-saken anførte Kristoffersen at det relevante markedet var ”markedet for organisering og kommersiell utnyttelse av internasjonale alpinksportkonkurranser generert av norske alpinutøvere.”⁹⁷ I og med at tingretten ikke mente det var nødvendig å foreta en nærmere markedsavgrensning i den saken, ble det ikke gjort gjeldende om retten var enig. Problemstillingen var en enkeltutøvers, som del av et særforbund, rett til å selv velge hjelmsponsor for profilering gjennom verdenscupsesongen. Problemstillingen knyttet seg nettopp til den kommersielle utnyttelsen av alpinksportkonkurransene Kristoffersen deltok på. Avhandlingens problemstilling tar for seg NSF's landslagsmodellen som helhet, og markedet må avgrenses deretter.

Kristoffersen viste i sin argumentasjon til Kommisjonens vedtak i ISU⁹⁸ som gjør en inngående markedsavgrensning. I ISU ble det internasjonale skøyteforbundet (ISU) dømt for brudd på TEUV artikkel 101. Kommisjonen kom her til at ISUs interne regler om straff for deltakelse på konkurranser uten ISU-akkreditering, ikke hadde et legitimt mål og tok heller sikte på å beskytte deres kommersielle interesser ved at kun deres konkurranser var «lovlig».

⁹⁵ EFTA (1998) (avsnitt 25)

⁹⁶ European Commission (2007a) punkt 4.1

⁹⁷ 16-166104TVI-OTIR/05 Kristoffersen-saken s. 42

⁹⁸ Sak AT.40208, ISU

Kommisjonen konkludert dermed med at sanksjonene til ISU ikke var proporsjonale, at de hindret konkurransen på markedet og derfor var i strid med konkurranselovgivningen.⁹⁹ Selv om oppgavens tema omhandler konkurranseloven § 11, tilsvarende TEUV artikkel 102, vil den nærmere markedsavgrensningen gjort i saken være av relevans. Da det finnes få dommer på nasjonalt og internasjonalt plan knyttet til idrett og konkurranserett, vil de aktuelle dommene som eksisterer brukes veiledende for å avgrense markedet.

Oppgavens tema omhandler NSF som særforbund, og deres rolle i forhold til markedsrettighetene til landslagsutøvere, og derav har regelverket til landslagsmodellen både en organisatorisk og en kommersiell del.

5.2.1 Det relevante produktmarked

”Det *relevante produktmarked* omfatter alle varer og/eller tjenester som etter forbrukernes oppfatning er innbyrdes ombyttelig eller substituerbare ut fra egenskaper, pris og bruksområde.”¹⁰⁰

Kommisjonen har ved avgrensning av produktmarkedet i ISU vurdert flere momenter. Først om organisering og kommersiell utnyttelse av skøyteløp var en del av et bredere relevant markedet for organisering og kommersiell utnyttelse av andre sportsarrangementer.¹⁰¹

ISU la på bakgrunn av tidligere rettspraksis¹⁰² til grunn at markedet avgrenses til «a single sports discipline».¹⁰³ Momenter som talte for den oppfatning var at etterspørselen for skøytearrangementer ikke var tilstrekkelig lik øvrig idrettslig etterspørsel, og at substituerbarheten mellom skøytearrangementer og eventuelle andre arrangører ikke var

⁹⁹ Sak AT.40208, ISU (avsnitt 266)

¹⁰⁰ Konkurransetilsynet (2011) s. 1

¹⁰¹ Sak AT.40208, ISU (avsnitt 86)

¹⁰² Bl.a. Sak C-49/07, MOTOE (avsnitt 33)

¹⁰³ Sak AT.40208, ISU (avsnitt 87)

tilstrekkelig. Herunder ble det også vektlagt at det lå til sjeldenheten av idrettsutøvere kunne regnes som substitutt i andre idretter.¹⁰⁴

Spørsmålet blir derfor blir hvorvidt markedet for organisering og kommersiell utnyttelse av skiidrett skal være del av et bredere markedet med idrett generelt.

Skiidrettens markedsposisjon er i en særstilling i Norge. Populariteten NSF har, kan svært få om ingen andre forbund nasjonalt måle seg mot. Et eksempel er her Norges Friidrettsforbund som har fått en betydelig økt markedsverdi siste årene gjennom gode prestasjoner med Karsten Warholm og Ingebrigtsen-brødrene. Slik situasjonen er nå trumfer NSF's markedsverdi Friidrettsforbundets. Derimot kan det tenkes at ved en eventuell nedgang av popularitet gjennom sviktende resultater for NSF, kan kommersielt marked rettes mer mot sponning av Friidrettsforbundet.

Slik jeg ser det er flere av de samme momentene nevnt i ISU være aktuell også ved avgrensning av NSF's marked. På bakgrunn av NSF særstilling som forbund i Norge anses ikke etterspørselen for skiidretten i Norge tilstrekkelig lik som for idretten generelt. Arrangering av konkurranser for NSF's idretter er kompetanselagt til NSF og FIS gjennom FIS regelverket, som innebærer at det ikke er noen substitutter for arrangering av nasjonale konkurranser. ISU's moment om at det hører til sjeldenheten at utøvere regnes som substitutt i andre idretter må også veie tungt i vurderingen.

NSF skiller seg således fra ISU ved at de ikke bare organiserer en sport, men alle nordiske grener samt alpint i Norge. NSF er likevel en enhet som forbund og legger derfor til grunn at det relevante markedet for NSF's landslagsmodell overordnet vil være avgrenset mot det organisatoriske og kommersielle markedet for idretten generelt.

Det andre momentet vurdert av Kommisjonen i ISU gikk nærmere ut på om organisering og kommersiell utnyttelse tilhørte et felles eller to separate markeder. Kommisjonen kom her til

¹⁰⁴ Sak AT.40208, ISU (avsnitt 88-96)

at organisering av arrangementer og kommersiell utnyttelse av arrangementene hang så tett sammen at de måtte anses å være et samlet marked.¹⁰⁵

EU-retten i en annen sak tatt for seg problemstillingen om idrettslig regler var i strid med TEUV art. 102 i MOTOE.¹⁰⁶ Saken omhandlet det greske motorsportforbundet (ELPA) som hadde regulatorisk myndighet av staten til å arrangere konkurranser i Hellas. En gresk organisasjon for motor-konkurranser (MOTOE) klagde ELPA inn til kommisjonen når de fikk avslag på en søknad om å arrangere en motorsport-konkurranse. ELPA måtte gi godkjenning til andre aktører for at de kunne arrangere, og brukte i tillegg sin posisjon kommersielt gjennom sponsorater, salg av billetter og TV-rettigheter. Sakens kjerne ble dermed om ELPA utnyttet sin dominerende posisjon på markedet etter TEUV art. 102. Ved avgrensning av markedet mente retten at ELPA var tilstede på to markeder, ”in the organisation of motorcycling events and, second, in their commercial exploitation by means of sponsorship, advertising and insurance contracts”.¹⁰⁷ Den kommersielle utnyttelsen av sponsorat, markedsføring og forsikringskontrakter var i stor grad muliggjort gjennom ELPAs posisjon på arrangements-markedet. Markedene ble likevel ansett å være tilstrekkelig uavhengig av hverandre slik at de måtte regnes som to ulike markeder.

Om organisering og kommersiell utnyttelse for NSF anses som et eller to markeder er usikkert. Organisering og kommersiell utnyttelse av NSFs markedsposisjon henger sammen gjennom landslagsmodellen. Organiseringen, med landslagsmodellen i spissen, muliggjør deres kommersielle posisjon på markedet. Momentene taler i retning av at markedene må ses i sammenheng.

På den andre siden fremstår det etter gjennomgang i kapittel 2 og 3 klart at for organisering av skiidretten i nordiske grener og alpint, har NSF monopol. Det innebærer at det ikke er andre aktører som fremstår tilstrekkelig substituerbare på det organisatoriske markedet. Derimot kan

¹⁰⁵ Sak AT.40208 ISU (avsnitt 105)

¹⁰⁶ Sak C-49/07, MOTOE

¹⁰⁷ Sak C-49/07, MOTOE (avsnitt 33)

det tenkes at det finnes noen aktører som kan regnes som substitutter for NSF på det kommersielle markedet. En slik tanke vil tale i retning av at markedene må deles opp.

Videre drøftelse vil derfor rette seg mot avgrensning av det kommersielle markedet for NSF. Spørsmålet er om forbrukerne på det kommersielle markedet for skiidrett har andre tilstrekkelig like alternativer, altså substitutter. Forbrukerne i denne sammenheng er potensielle sponsorer og samarbeidspartnere.

Produktet NSF tilbyr på det kommersielle markedet er eliteutøverne innen nordiske grener og alpint i Norge. Norges posisjon i det internasjonale selskap medfører også at mange disse utøverne er blant verdens beste. Lange tradisjoner og årrekke med gode resultater har satt vinteridretten i en særstilling i Norge. Markedsverdien for eliteutøverne er derfor høy, og de er attraktive på sponsormarkedet. Hva som kan regnes som et substitutt for dette er en vanskelig vurdering. I utgangspunktet er det ingen andre aktører som kan tilby akkurat det samme som NSF på et sponsormarked, men det skal likevel vurderes videre hva som i tilstrekkelig grad av liket kan være anses som et substitutt.

Et alternativ til substitutt for NSF er langsløpslagene i langrenn. Langløpscupen Ski Classic regnes som ”verdenscup” for turrenn. Langsløpslagene er ikke en del av NSF og arrangementene som utøverne deltar på er arrangert av andre aktører. Langløpslagene er finansiert gjennom private sponsorer, og kan ha utøvere på tvers av nasjonal tilhørighet. Organiseringen av Ski Classic har flere likhetstrekk med oppbygningen av sykkelporten, enn NIFs oppbygning av idretten. Langsløpslagene regnes derfor ikke som et substitutt for NSF på det organisatoriske markedet.

Bedrifter som sponser disse lagene er frontet gjennom lagnavn slik som Team Ragde Eiendom og Team Koteng. Dette skiller seg fra NSF hvor en sponsorbedrift kun får en av mange logoer på trenings- og konkurranseklær. Det gir dermed mer synlighet for sponsorene til langløperne, og kan potensielt være mer attraktivt på et kommersielt marked. Momenter som taler for tilstrekkelig likhet er at langløperne bedriver i stor grad samme idrett som tradisjonelle langrennsløpere, og opptar mye av det samme publikummet.

Utstyrsleverandørene til NSF som Dæhlie, Swix, Fischer o.l er også de samme utstyrsleverandørene som langløperne har.

Overordnet kan det tenkes at langløpslagene i Ski Classic regnes som et substitutt for NSF på det kommersielle markedet.

Et annet alternative er Norges Skiskytterforbund. Skiskytterforbundet er heller ikke er en del av NSF. Langrenn og skiskyting har mange likhetstrekk med bl.a. utstyrsleverandørene på ski, sko og staver. I tillegg er mye av assosiasjonene og verdiene til idrettene like. Når det kommer til medietid og eksponering er langrenn i førersetet. At norske skiskyttere ikke har like høy markedsverdi som langrennsutøvere i Norge er ganske klart.¹⁰⁸ Her må det legges til at Skiskyting er aller mest populært i Mellom-Europa i forhold til for eksempel langrenn, og deres hovedsete for markedsinteresser vil trolig være der. Likevel kan det vanskelig tenkes at det er bedrifter som sponser langrennslandslaget, som ikke kunne sponset Skiskytterforbundet på grunn av idrettens lignede karakter. Konkluderer derfor med at også Norges Skiskytterforbund må regnes som et substitutt for NSF på det kommersielle markedet.

Da det relevante produktmarkedet allerede er avgrenset til å gjelde organisering og kommersiell utnyttelse av skiidrett, er det slik jeg ser det ingen flere aktører som kan være substitutter på det relevante markedet. Konklusjon blir dermed at andre aktørene som kan regnes som et substitutt for NSF er private langløpslag og Norges Skiskytterforbund.

5.2.2 Det relevante geografiske markedet

”Det *relevante geografiske* markedet omfatter området der de berørte foretakene tilbyr varer eller tjenester, der konkurransevilkårene er tilstrekkelig ensartet, og som kan holdes atskilt fra tilgrensende områder særlig fordi konkurransevilkårene der er merkbart forskjellig.”¹⁰⁹

¹⁰⁸ Haugli (2019)

¹⁰⁹ Konkurransetilsynet (2011) s. 1

Konkurransetilsynets definisjon gir uttrykk for en tredelt vurdering. For å avgrense området må det klargjøres hvor foretaket tilbyr sin vare og/eller tjeneste, i tillegg må konkurransevilkårene være tilstrekkelig ensartet på området og det må kunne inndeles i områder på bakgrunn av merkbart forskjellige konkurransevilkår.

EU-retten la til grunn lignende vurderingsmomenter både i ISU¹¹⁰ og MOTOE.¹¹¹

I ISU kom Kommisjonen til at det geografiske markedet var internasjonalt. Momentene som ble vektlagt i den vurderingen var at ISU-konkurransene ikke var begrenset til kontinentale områder, at ISU hadde medlemmer over hele verden, at de samme regler og standarder gjaldt for alle internasjonale konkurranser og at internasjonale skøytekonkurranser tiltrakk seg internasjonalt publikum.¹¹²

I MOTOE vektla retten at aktiviteten ELPA drev med var begrenset til Hellas' territorium.¹¹³

NSF har bare medlemmer i Norge, og alle landslagsutøvere har norsk statsborgerskap. NSF's regelverk gjelder således kun norske utøvere. På bakgrunn av den europeiske idrettsmodellen har hver særiddrett egne reguleringer for organisering nasjonalt. En slik modell gjør gjeldende at det vil variere fra land til land hvordan de organiserer markedsrettighetene for utøverne nasjonalt. Dette taler i retning at det ikke er tilstrekkelig ensartet mellom nasjonal og internasjonalt marked. På den andre siden er alle land undergitt FIS sitt regelverk for å delta i internasjonale konkurranser.¹¹⁴ FIS-regelverket setter dermed skranker på hvor forskjellig de ulike lands regler kan være.

EU-retten uttalte i MOTOE at det var tilstrekkelig hvis konkurransevilkårene er "similar or sufficiently homogeneous."¹¹⁵ Ordlyden tolkes dithen at det ikke er nødvendig med absolutt likhet mellom konkurransevilkårene.

¹¹⁰ Sak AT.40208 ISU (avsnitt 113)

¹¹¹ Sak C-49/07, MOTOE (avsnitt 34)

¹¹² Sak AT.40208 ISU (avsnitt 114)

¹¹³ Sak C-49/07, MOTOE (avsnitt 35)

¹¹⁴ FIS regelverk punkt 200.1

¹¹⁵ Sak C-49/07, MOTOE (avsnitt 34)

Kristoffersen-saken omhandlet kravet om å bruke egen hjelmsponsor. I Norge er det fastsatt at forbundet eier rettighetene til logo på hjelm/hodeplagg i konkurransesammenheng, og således bestemmer hvilke logo utøverne må ha.¹¹⁶ Mens det i flere andre land er ulik praksis. For eksempel har Kristoffersens største konkurrent i alpint franske Alexis Pinturault Red Bull-logo på hjelmen, selv om det nasjonale forbundet ikke er sponset av dem.¹¹⁷ Ulike nasjoners interne organisering i forbindelse med logoeksponering trekker i retning av at det ikke er tilstrekkelig ensartet konkurransevilkår.

I langrenn er det trolig mest nærliggende å se hen til Sverige for å sammenligne regelverk knyttet til markedsrettighetene. Sverige har i stor grad lik organisering som Norge. Svenske landslagsløpere bygger også på en landslagsmodell med sponsorer gjennom forbundet som skal profileres riktig i internasjonale konkurranser. Likevel er det en tendens til litt ”friere tøyler” ved profilering av private sponsorer. Blant annet figurer mange av de svenske skistjernene i sosiale medier mens de profilerer Vitamin Well, som ikke er en forbundssponsor. I tillegg har de tilsynelatende større mulighet til å profilere egne klubber i sosiale medier og nasjonale konkurranser, enn norske landslagsutøvere har.

Selv om utgangspunktet er det norske markedet, konkurrerer landslagsutøverne store deler av sesongen på internasjonale arenaer og er således synlig i et større perspektiv enn nasjonalt. I tillegg har flere av de norske eliteutøverne samarbeidsavtaler med internasjonale aktører. Slik som Henrik Kristoffersens sponsoravtale med Red Bull. Selv om bedrifter som Red Bull rekker lengre enn markedet i Norge, er ofte formålet med slike avtaler nettopp å synliggjøre seg innad på det nasjonale markedet. At mobilleverandøren Huawei sponser Therese Johaug har trolig mest grunnlag i at de ønsker å bli mer synlig på det norske mobilmarkedet. Dette innebærer at selv om noen av eliteutøverne har egne sponsoravtaler med internasjonale aktører, er fortsatt markedet de ønsker å nå, det norske. Et viktig moment er her at landslagsutøverne ikke kan fronte sine personlige sponsorer i konkurransesammenheng, og

¹¹⁶ Fellesreglementet (2018) punkt 207.3.5

¹¹⁷ Red Bull, *Alexis Pinturault*

den internasjonale verdien faller dermed litt bort. NSF på sin side har bare norske sponsorer, og det er også disse som blir frontet på internasjonale konkurranser.

Samlet sett taler momentene nevnt ovenfor for at det geografiske området må avgrenses nasjonalt. Deres marked knyttet til organisering og kommersiell utnyttelse er i all hovedsak i Norge.

På bakgrunn av øvrig drøftelse er nå NSF's relevante marked avgrenset til å være; organisering og kommersiell utnyttelse av skiidretten i Norge. Den videre vurderingen går så på om NSF har en dominerende stilling på dette markedet.

5.3 Dominerende stilling på det relevante markedet

Den mest aktuelle faktoren for vurderingen om foretaket har markedsrett er deres andel av omsetning på det relevante markedet.¹¹⁸ En høy markedsandel kan indikere to ting, både en tilbyders styrke i forhold til konkurrentene, og at etterspørerne har begrensede valgmuligheter på det relevante markedet. EU-retten la i Hoffmann-La Roche¹¹⁹ til grunn at høy markedsandel som har vedvart over en lengre periode ville være et sterkt moment for at et foretak hadde dominerende stilling.¹²⁰ I AKZO¹²¹ ble denne begrunnelsen lagt til grunn og retten kom til en presumsjon på at et foretak har dominerende stilling hvis markedsandelen er på 50% eller mer en periode, med mindre det foreligger «exceptional circumstances».¹²² I United Brands kom EU-domstolen til at det forelå dominerende stilling med en markedsandel på 40-45%, men i den saken var ikke markedsandel alene avgjørende for resultatet.¹²³

Av dette utledes det et utgangspunkt om at det må overveiende grunner til for at et foretak som har 50% eller mer av markedsandelen, ikke regnes å ha en dominerende stilling. Mens et foretak som har en markedsandel på under 50% vil andre momenter også måtte spille inn. På

¹¹⁸ Kolstad og Ryssdal (2007) s. 351

¹¹⁹ Sak 85/76, Hoffmann-La Roche

¹²⁰ Sak 85/76, Hoffmann-La Roche (avsnitt 41)

¹²¹ Sak C-62/86, AKZO

¹²² Sak C-62/86, AKZO (avsnitt 60)

¹²³ Sak 27/76, United Brands Company (avsnitt 108-109)

bakgrunn av dette vil det være rimelig klart at en monopolist på et marked vil ses å ha en dominerende stilling etter konkurranseloven § 11.

Etter forarbeidene til konkurranseloven må det gjøres en helhetsvurdering for å avgjøre om foretaket har en dominerende stilling på markedet, og øvrige momenter av betydning utover foretakets markedsandel er ”øvrige konkurrenters markedsandeler, hvilke etableringshindringer som eksisterer i markedet, og eksistens av eventuell kjøpermakt på kundesiden”.¹²⁴ I Hoffmann La-Roche innfortolket også retten et forbehold om at markedsandel ikke nødvendigvis var grunnlag nok for å avgjøre at et foretak har dominerende stilling.¹²⁵

5.3.1 Markedsandeler

NSF hadde i 2017 totale driftsinntektsbeløpet på 311 millioner, og årsberetningen viste at 223 millioner var fra samarbeidsavtaler.¹²⁶ Totale driftsinntekter fra 2018 var på 337 millioner.¹²⁷

Det foreligger ikke offentlig årsberetning på NSF's regnskap fra senere enn 2017, årsberetningen fra 2017 må derfor legges til grunn i analysen. Det totale driftsinntektsbeløpet til NSF fra 2018 viser likevel at det ikke har skjedd store endringer mellom 2017 og 2018. I Kristoffersen-saken ble det lagt til grunn at ca. 75% av det totale beløpet kom fra samarbeidsavtaler, noe som er sammenfallende med tallene fra 2017.¹²⁸

Med bakgrunn i at interessen og markedsverdien til NSF på langt nær har sunket siden 2017, er det nærliggende å tro at inntekter fra sponsorer- og samarbeidsavtaler ikke er blitt redusert etter 2017. Legger til grunn at NSF har ca. 250 millioner i driftsinntekter som stammer fra sponsor- og samarbeidsavtaler.

Videre vil jeg ta for meg markedsandelene til de relevante substituttene som fremkom av markedsavgrensningen, for å sette NSF's markedsandel i perspektiv.

¹²⁴ NOU 2003:12 s. 58 avsnitt 4.2.1.3

¹²⁵ Sak 85/76, Hoffmann-La Roche (avsnitt 41)

¹²⁶ Skiforbundet, *Årsberetning 2016-2018* s. 55

¹²⁷ Proff.no, *Regnskap Norges Skiforbund*

¹²⁸ 16-166104TVI-OTIR/05 Kristoffersen-saken s. 28

I Ski Classic er det 35 lag som regnes som såkalte "pro teams".¹²⁹ Av disse er det 3-4 store lag, mens resten er mindre lag med færre utøvere og mindre budsjett. De siste årene har også antall lag fra andre nasjoner blitt mer aktuelt, men på grunn av geografiske avgrensningen av det relevante markedet, tar jeg kun stilling til norske lag. Team Ragde Eiendom, Team Koteng og Team Kaffebyggeriet har de siste to årene vært mest synlig på resultatlistene. Har kunnskap om at Ski Classics største lag, Team Ragde Eiendom, har et budsjett på mellom 7 og 8 millioner i året, mens team Kaffebyggeriet som er et mindre lag, har ca. 1 million i årlig budsjett.¹³⁰ Langsløpslagene har bare inntekter fra sponsorer, og ingen offentlige tilskudd slik som NSF. Det vil si at alle inntektene deres kommer fra sponsorene. Det har vært vanskelig å finne nøyaktig tall på de enkelte teamenes økonomi men mener det er nærliggende å anslås at langsløpslagene samlet sett opptar rundt 20 millioner kroner det norske kommersielle markedet for skiidrett.

Norges Skiskytterforbund hadde 72 millioner i totale driftsinntekter i 2018.¹³¹ Mangler også her årsberetning nyere enn 2017 og tar derfor utgangspunkt i 2017-tallene for å avgrense til markedsinntekter. I 2017 hadde forbundet totalt 76 millioner i inntekter, og 50 millioner utgjorde sponsor- og salgsinntekter.¹³² Anslås dermed at det totalt i 2018 var ca. 50 millioner i sponsor- og salgsinntekter.

Samlet sett fremstår det totale markedet for kommersiell utnyttelse av skiidrett i Norge å utgjøre ca. 320 millioner kroner. NSF utnytter ca. 250 millioner av det totale beløpet. Det innebærer at NSF således utnytter ca. 78% av det kommersielle markedet for skiidrett i Norge.

Som allerede fastslått har NSF monopol på den organisatoriske delen av landslagsmodellen. Markedsandelen på det kommersielle markedet sett i sammenheng med at NSF har monopol på organiseringen taler klart i retning av at NSF en dominerende stilling.

¹²⁹ Visma Ski Classic, *Pro teams*

¹³⁰ Har gjennom bekjentskap i miljøet gjennomført kort intervju med utøver på begge lagene

¹³¹ Proff.no, *Regnskap Norges Skiskytterforbund*

¹³² Skiskyting, *Årsberetning 2017-2018* s. 40

For at NSF ikke skal inneha en slik stilling etter konkurranseloven § 11 må det således foreligge «exceptional circumstances» som motsier det.

5.3.2 Etableringshindring

Et annet moment for vurdering av markedsrett er om det foreligger noen etableringshindringer på markedet. Blant annet kan rettslige reguleringer gjøre det utfordrende for aktører å komme inn på et konkurransemarked.¹³³

I teorien fremstår langsløpslag og Skiskytterforbundet som aktuelle substitutter for utøvelse av skiidrett i Norge. I praksis derimot viser markedsavgresningen at det finnes ingen reelle substitutter for det produktet som NSF tilbyr på markedet. Derav vil det eneste fullverdige substituttet NSF, være er landslagsutøvere som velger å stå utenfor landslag og kvalifisere seg på representasjonsavtale, slik bl.a. Petter Northug gjorde i 2013.¹³⁴ Nettopp fordi disse utøverne er det samme produktet som NSF i utgangspunktet tilbyr på det relevante markedet. Etter situasjonen med Northug ble det gjort en endring i Fellesreglementet som nå gjør gjeldende at utøvere som takker nei til landslagsplass, ikke skal tas ut til verdenscup inneværende sesong, med mindre det foreligger særlige omstendigheter.¹³⁵ Gjennom innføringen av Fellesreglementet pkt. 205.2 har NSF i praksis fjernet sin største konkurrent fra markedet. Innføringen kan derfor ses på som en etableringshindring for potensielle konkurrenter.

NSFs høye markedsandel er i utgangspunktet alene tilstrekkelig etter rettspraksis for å fastslå dominerende stilling. I tillegg finnes det aktuelle etableringshindringer som styrker NSF's posisjon ytterligere. Med dette som bakgrunn kan jeg ikke se at det foreligger noen «exceptional circumstances» som taler mot at NSF har dominerende stilling på det relevante markedet.

¹³³ Kolstad og Ryssdal (2007) s. 353

¹³⁴ Langrenn.com (2013)

¹³⁵ Fellesreglementet (2018) punkt 205.2

Markedsavgrensningen som er gjort har mangler, men det avgjørende vil uansett være å avdekke om NSF har en dominerende stilling eller ikke på det relevante markedet. Uavhengig av eksakt markedsavgrensning fremstår det nærliggende å si at NSF har en dominerende stilling når det gjelder organisering og kommersiell utnyttelse av skiidrett i Norge.

6 Misbruk av markedsrett

6.1 Vilkår om «utilbørlige utnyttelse»

Det avgjørende vilkåret i konkurranseloven § 11 er om det foreligger «utilbørlige utnyttelse» av dominerende stilling. Vilkåret omtales i teori og praksis også som misbruk av dominerende stilling på bakgrunn av ordlyden «abuse» brukt i EØS artikkel 54 og TEUV artikkel 102.

«Utilbørlige utnyttelse» taler for en høy terskel av utnyttende adferd. Konkurranseloven § 11 gir ingen nærmere definisjon på vilkåret. Forarbeidene til konkurranseloven gir heller ingen klare retningslinjer på hvordan ordlyden skal tolkes, men gjør gjeldende at det skal tas utgangspunkt i EU-domstolens definisjon av misbruks-vilkåret.¹³⁶

EU-domstolen ga den første definisjonen av misbruks-vilkåret i saken Hoffman-La Roche¹³⁷, hvor de uttalte:

”The concept of an abuse is an objective concept relating to the behavior of an undertaking in a dominant position which is such as to influence the structure of a market, where, as a result of the very presence of the undertaking in question, the degree of competition is weakened and which, through recourse to methods different from those which condition normal competition in products and services on the basis of the transactions of

¹³⁶ NOU 2013:6 kapittel 9 pkt. 9.5.2

¹³⁷ Sak 85/76, Hoffmann-La Roche

commercial operators, has the effect of hindering the maintenance of the degree of competition still existing in the market or the growth of that competition.”¹³⁸

Slik det fremgår av definisjon er begrepet misbruk et objektivt begrep knyttet til adferden til en virksomhet i dominerende stilling, som kan påvirke strukturen i et marked. Hvorvidt foretaket har vist subjektiv skyld ved adferden på markedet, er i denne sammenheng uten betydning. Det avgjørende er om adferden hindrer opprettholdelsen av konkurransen som eksisterer, eller hindrer veksten av konkurransen på et marked og at virkningen forårsakes av avvik fra normal konkurranseadferd.

Etter EU-retten er formålet med bestemmelsen å pålegge et foretak med en dominerende stilling en særlig forpliktelse å ikke skade konkurransen.¹³⁹ Noe som innebærer at jo større markedsandel foretaket har, jo større er ansvaret for å ikke misbruke sin stilling.¹⁴⁰

Definisjonen brukt i Hoffmann-La Roche ble lagt til grunn i Rt. 2011 s. 910, kalt Tine-saken.¹⁴¹ Tine-saken er en av få dommer hvor norske domstoler har vurdert konkurranseloven § 11. Saken gjaldt om Tine BA, som leverandør til en dagligvarekjede, hadde utilbørlig utnyttet sin dominerende stilling. Dommen ble avsagt med dissens 3-2. Flertallets argumentasjon vektla at leverandøren avsto å betale for en eneforhandleravtale og fant at verken tilbud om rabatter på bestemte varelinjer, utforming av planprogram eller tilbud om utvikling av et tilpasset produkt for dagligvarekjeden, kunne anses som utilbørlig påvirkning. I vurderingen om det forelå «utilbørlige utnyttelse» mente Høyesterett at det måtte bero på en konkret vurdering ”basert på forholdene i det enkelte tilfellet.”¹⁴²

I konkurranseloven § 11 andre ledd bokstav a-d fremgår det flere alternativer på ulike typer adferd som kan innebære misbruk av dominerende stilling. Bl.a. fremgår det i andre ledd adferden kan være å påtvinge urimelig innkjøps- eller utsalgspriser etter bokstav a, eller å begrense produksjonen til skade for forbrukeren etter bokstav b. Alternativene i bokstav a-d

¹³⁸ Sak 85/76, Hoffmann-La Roche (avsnitt 91)

¹³⁹ Se bl.a. Sak 322/81, Michelin (avsnitt 57)

¹⁴⁰ Se for eksempel; Juuhl-Langseth m. fler (2015) s. 133

¹⁴¹ Rt. 2011 s. 910 Tine-saken (avsnitt 67)

¹⁴² Rt. 2011 s.910 Tine-saken (avsnitt 72)

fremstår ikke utømmelig på bakgrunn av ordlyden «kan» brukt innledningsvis i bestemmelsen. EU-retten har ved flere anledninger lagt til grunn at bestemmelsen gir uttrykk for å være eksempler og ikke en uttømmende liste.¹⁴³ En slik forståelse innebærer at lovens bestemmelse kommer til anvendelse uavhengig om den adferden ikke faller inn under alternativene i bokstav a-d.

På bakgrunn av nevnte rettskilder må det foretas en konkret helhetsvurdering av det enkelte tilfelle for å avgjøre om foretaket utnytter dominerende stilling i strid med konkurranseloven § 11. Når det kommer til hvorvidt NSF's dominerende stilling på markedet er utilbørlig utnyttet vil vurderingstemaene bero på om NSF's adferd hindrer allerede eksisterende, eller fremvekst av konkurranse, og således avviker fra normal konkurranseadferd.

Misbruket deles inn i to hovedkategorier, utnyttende og ekskluderende misbruk.¹⁴⁴ I Kristoffersen-saken anførte Kristoffersen at NSF misbrukte sin stilling både i form av utestengende og utnyttende misbruk.¹⁴⁵

Forbud mot utnyttende misbruk kan ses på som en direkte regulering av markedsresultat, der konkurransen uansett ikke fungerer.¹⁴⁶ Det mest aktuelle eksemplet er at dominerende foretaket kan sette unormalt høye priser for en periode og vanskeliggjør det for andre aktører å bli værende på markedet da konkurrenter med mindre markedsrett ikke vil kunne forsvare samme priser. Utnyttende adferd kan så medføre et samfunnsøkonomisk effektivitetstap.

I EU-retten er United Brands den grunnleggende saken om utnyttende misbruk. Det ble i den saken angitt av domstolen flere metoder for å bestemme om en markedspris var urimelig, uten å fastslå en spesifikk rimelighetstest.¹⁴⁷ Forarbeidene til konkurranseloven trekker ut fra EU-retten at det avgjørende er at terskelen for å gripe inn er høy og at vurderingen er objektiv og baseres på sammenligninger enten med pris/kostnad eller med markeder/produkter.¹⁴⁸

¹⁴³ Se bl.a.: Forende saker C-395/96 P og C-396/96 P, *Compagnie Maritime Belge Transports* (avsnitt 112)

¹⁴⁴ NOU 2013:6 punkt 9.5.2

¹⁴⁵ 16-166104TVI-OTIR/05 Kristoffersen-saken s. 6

¹⁴⁶ NOU 2013:6 punkt 9.5.2

¹⁴⁷ Sak 27/76, *United Brands Company* (avsnitt 248-254)

¹⁴⁸ NOU 2013:6 punkt 9.5.2

Utnyttende misbruk fokuserer på de markedsvilkårene etterspørerne stilles ovenfor, og således er det resultatet av adferden som er avgjørende.¹⁴⁹ Det innebærer at det må avgjøres om det resultatet etterspørerne blir stilt ovenfor, fremstår rimelig eller urimelig. En rimelighetsvurdering faller som utgangspunkt utenfor lovens vilkår, men teori har gjort gjeldende at det trolig må kunne innfortolkes «rene rimelighetshensyn» i vurderingen.¹⁵⁰ I praksis er det få saker hvor utnyttende adferd har vært vurdert. Vanskeligheten med å skille mellom rimelig og urimelig adferd er trolig hovedgrunnen.

Med ekskluderende, eller utestengende misbruk menes når konkurransen skades ved at viktige konkurrenter stenges ute.¹⁵¹ Kommisjonen ga i 2009 ut en meddelelse om hvordan de mente prioriteringene i håndhevingen av artikkel 102 skulle gjøres (heretter prioriteringsmeddelelsen).¹⁵² Prioriteringsmeddelelsen har kun redegjort for utestengende misbruk. Kommisjonen ser etter adferd som begrenser konsumvelferden, og mener at følgende momenter skal vektlegges: markedsposisjon til det dominerende foretaket, markedsf forholdene, markedsposisjonen til foretakets konkurrenter, posisjonen til kunder og leverandører, omfanget av det påståtte misbruket og mulige bevis på utestengende effekt og strategi.¹⁵³ Kommisjonens meddelelse er ikke rettslig bindende, men kan fungere som et veiledende dokument ved håndheving av misbruksbestemmelsen.

De tre første momentene som Kommisjonen trekker frem, er allerede gjennomgått i vurderingen om foretaket har en dominerende stilling ovenfor. For det første har NSF en sterk og avgjørende posisjon på markedet som medfører at de må være ekstra beviste rundt sin markedsadferd. For det andre er konkurrenters mulighet for inntredelse på markedet svært innskrenket og det foreligger få, om ingen, mulige konkurrenter. I tillegg foreligger det etableringshindringer som NSF har muliggjort for deres største potensielle konkurrent.

¹⁴⁹ Kolstad og Rysstad (2007) s. 363

¹⁵⁰ Kolstad og Rysstad (2007) s.364

¹⁵¹ Juuhl-Langseth m.fl. (2015) s. 135

¹⁵² European Commission (2009)

¹⁵³ European Commission (2009) (avsnitt 32-74)

Mindretallet i Tine-saken la vekt på at Tines sterke markedsstilling, hvor det ellers var svak konkurranse på markedet med bare én konkurrent og høy terskel for nyetableringer, var avgjørende for at deres handlinger var utilbørlige.¹⁵⁴ Et mindretallsvotum har begrenset rettskildemessig vekt og kan ikke gis avgjørende betydning. Det vil det likevel kunne utgjøre et moment i en helhetsvurdering. Flertallet i Tine-saken anførte på sin side at dominerende aktørers adferd må vurderes strengt, da de har et særlig ansvar å ikke skade konkurransen.¹⁵⁵

NSF posisjon i rettighetsforholdet er at de selv utarbeider regelverket for landslagsutøverne, samtidig som de skal være part både i utøverens utøveravtale og de individuelle markedsavtalene. Regelverket regulerer som nevnt i kapittel 3 at markedsrettighetene til en landslagsutøver er eid av NSF. I praksis håndhever NSF reglene som de selv har nedsatt, og har en sterk kommersiell interesse i. NSFs posisjon medfører at de kan endre regelverket til sin fordel i møte med konflikter som utfordrer landslagsmodellen. Bestemmelsen i Fellesreglementet pkt. 205.2 var et direkte motsvar på Petter Northugs egen markedsavtale med Coop. Northug var en av de største profilene på det tidspunktet som NSF hadde landslagsavtale med, og dermed også en av deres største inntektskilder. En eventuell utvikling hvor flere av NSFs største profiler hadde valgt å takke nei til landslagsplass til fordel for private markedsavtaler og satsningsmodeller, hadde vært en betydelig ulempe for NSF. NSF ble i Northug-situasjonen møtt med nye krav som ikke hadde vært aktuell før, og når da effekten fikk en negativ virkning for forbundet, endret de regelverket til fordel for dem. En slik posisjon setter NSF som forbund i en stilling som individuelle utøvere ikke kan konkurrere mot. Utøverne må signere utøveravtalen, og dermed underlegge seg regelverket, for å bli lisensiert til internasjonale konkurranser. Fra utøverens side kan det i ytterste konsekvens innebære «frivillig tvang» å underlegge seg NSFs regelverk.

NSFs ensidige rolle i forhold til landslagsutøverne, sett i sammenheng med deres dominerende stilling, trekker i retning av «utilbørlige utnyttelse».

¹⁵⁴ Rt. 2011 s. 910 avsnitt 111

¹⁵⁵ Rt. 2011 s. 910 (avsnitt 41)

På den andre siden må det her legges til grunn at idretten er i en særstilling. Idrettens særpreg er anerkjent av Kommisjonen som et særlig moment i konkurranserettslig vurderinger.¹⁵⁶ At et idrettsforbund har monopol på sin idrett er vanlig i idrettens verden og må dermed veie tungt i en vurdering av idrettslig regelverk. At landslagsutøvere må signere avtale med særforbundet og forholde seg til forbundets regelverk, er kjernen i foreningsretten, og det reises dermed ikke tvil om hvorvidt NSF kan kreve å regulere hvordan regelverket knyttet til idretten skal påvirke utøveren. Derimot er det tvilsomme knyttet til hvor stort omfang NSF kan råde over utøverens markedsrettigheter.

Et moment i den vurderingen er omfanget av eierforholdet. Slik det fremgår av utøveravtalen punkt 4 gjelder NSF's eierforhold til landslagsutøveres markedsrettigheter 12 måneder i året. Til sammenligning vil det i et vanlige arbeidsforhold måtte skilles mellom når en arbeidstaker er på jobb og når en er privat. Landslagsutøverne er ikke ansatt i arbeidsmiljølovens forstand.¹⁵⁷ Likevel har utøverne sin hovedinntekt gjennom NSF, samtidig som de er bundet til å være lojale mot forbundet. Slik sett fremstår forholdet mellom NSF og landslagsutøverne som et arbeidsrettslig-lignende forhold, hvor utøverne da er underlagt «arbeidstakers» regler hele tiden.

Et øvrig moment i denne vurderingen er at NSF har rett til å nekte å akseptere utøverens sponsor på bakgrunn av at avtalen «vil kunne være i strid med eksisterende eller fremtidig sponsoravtale inngått av den aktuelle grenen eller NSF sentral».¹⁵⁸ Med NSF sin dominerende stilling på markedet, opptar de en stor andel av de aktuelle bransjene som medfører utfordringer for utøveren å finne aktører, med økonomiske muskler, som ikke er i konkurranse med NSF's avtaler. En indirekte virkning av NSF's bransjeekslusivitet, samt at utøverne er bundet 12 måneder i året, medfører dermed at landslagsutøverne har svært innskrenket mulighet for utnyttelse av egen markedsverdi. Slik standardavtalen og regelverket

¹⁵⁶ European Commission (2007a)

¹⁵⁷ Skiforbundet, *Utøveravtalen* punkt 2 fjerde ledd

¹⁵⁸ Fellesreglementet (2018) punkt 206.2.5 andre ledd

fremstår er landslagsutøverne på «jobb» hele året, og kan ikke markedsføre personlige sponsorer i konflikt med NSF.

Flertallet i Tine-saken la til grunn at ved vurdering om § 11 var overtrådt kunne man «ikke bare se på foretakets atferd, man må også prøve om atferden er egnet til å begrense konkurransen». ¹⁵⁹ NSFs adferd på markedet fremstår overordnet egnet til å begrense konkurransen på markedet i forhold til landslagsutøvere, og bærer preg av utnyttende adferd etter rettskildene. Slik sett fremstår NSFs adferd objektivt sett som «utilbørlig utnyttelse» av dominerende stilling.

6.2 Objektivt rettfærdiggjørende forhold

Konkurranseloven § 11 har ingen unntaksbestemmelser og enhver utilbørlig utnyttelse av markedsrett vil etter lovens utgangspunkt være rettsstridig.

EU-domstolen har derimot innfortolket en lære om objektivt rettfærdiggjørende forhold for misbruksbestemmelsen. ¹⁶⁰ Læren innebærer at en adferd ikke kan anses som misbruk etter TEUV artikkel 102 dersom det foreligger objektivt rettfærdiggjørende forhold. ¹⁶¹ Bevisbyrden ligger da hos det dominerende foretaket. Hvor strengt beviskravet er fremgår av praksis at det ikke trengs å bevises «that no other conceivable measure could enable that objective to be attained under the same conditions». ¹⁶²

Ordlyden i «objektivt rettfærdiggjørende forhold» fremstår i så henseende vag. At forholdet/ene må være objektivt, og dermed ikke stiller krav til subjektive forhold fremgår klart. Videre må rettspraksis klarlegge hvilke forhold som anses objektivt rettfærdiggjørende.

¹⁵⁹ Rt. 2011. 910 (avsnitt 44)

¹⁶¹ Se bl.a. Sak C-27/76, *United Brands*, Sak IV/31.043, *Tetra Pak II*

¹⁶² Se bl.a. Sak E-08/16, *Netfold's Holding* (avsnitt 127)

Kommisjonen har i et utdypende innlegg fra White Paper on Sport, i Staff Working Document anerkjent den metodikk og fremgangsmåte som er brukt i saken Meca-Medina og Majcen, ved vurdering om en sportsrettslig regel er i strid med TEUV artikkel 101 og/eller 102.¹⁶³ I den saken ble det lagt til grunn at unntaket fra hovedregelen om misbruk av dominerende stilling, måtte vurderes opp mot momentene EU-retten hadde brukt i Wouters.¹⁶⁴ Vurderingsmomentene som EU-retten brukte i den saken var for det først at det må tas hensyn til den overordnede konteksten beslutningen fra foretakerforeningen er tatt i, eller dens virkninger. Herunder må det spesielt tas hensyn til dens mål. Til slutt må det vurderes om de konsekvenser som begrenser konkurransen, er iboende forfølgelse av disse målene.¹⁶⁵ Kommisjonen anerkjenner også to momenter til, om territoriumsvilkåret og unntaket i TEUV artikkel 101 tredje ledd. Disse to momentene er ikke relevant for oppgavens problemstilling og vil ikke bli vurdert nærmere.

Idrettens område skiller seg fra øvrige produkt- og tjenestemarkeder, fordi bruk av monopol er mer vanlig i idretten. Et særforbund og idrettsorganisasjoner vil derfor ha mer ensidige forhold, og Kommisjonen mener «testen» etter Meca- Medina og Majcen skal fungere som en sikkerhetsventil for idrettsregler som kan fremstå urettferdig tyngende for utøvere.¹⁶⁶

Vurderingen videre blir således om objektivt rettferdiggjørende forhold kan forsvare NSF's landslagsmodell som har misbrukslignende karakter etter konkurranseloven § 11.

6.2.1 Legitime mål

Det fremkommer av vurderingen i delkapittel 6.1 at NSF's adferd på det relevante markedet har karakter av «utilbørlige utnyttelse». På bakgrunn av EU-praksis kan adferden likevel være legitim hvis det bevises at den er nødvendig for å ivareta et legitimt mål eller hensyn. EU-

¹⁶³ European Commission (2007b) Annex I punkt 2.1.2

¹⁶⁴ Sak C-309/99, Wouters

¹⁶⁵ Sak C-309/99, Wouters (avsnitt 97)

¹⁶⁶ European Commission (2007b)

domstolen konkluderte i Meca-Medina og Majcen med at det ikke var snakk om en konkurransebegrensning så lenge dopingbestemmelsen hadde et legitimt mål.¹⁶⁷

NSFs formål er å lede norsk skiidrett og arbeide for å utvikle egen aktivitet, organisasjon, økonomi og ansatte, slik at forbundet imøtekommer de kravene og utfordringene som Skiforbundets medlemmer, norsk idrett og internasjonal idrett stiller, samt skal forbundet representere skiidretten internasjonalt.¹⁶⁸ I Meca-Medina og Majcen uttalte retten at konteksten som det overordnede dopingregelverket var vedtatt under, var å bekjempe doping i idretten.¹⁶⁹ Overordnet kan det således legges til grunn at NSF's kontekst for landslagsmodellen er å bevare sin posisjon som verdens beste skinasjon.

Hvorvidt den aktuelle landslagsmodellen ivaretar legitime mål eller hensyn som kan virke objektivt rettfærdiggjørende må videre vurderes. Som nevnt er den aktuelle adferden som reiser konkurranserettslig tvil, NSF's omfang av eierskapet til landslagsutøvernes markedsrettigheter.

I rettspraksis har EU-retten vurdert om allmenne ikke-økonomiske hensyn kan virke objektivt rettfærdiggjørende. Med slike hensyn menes hensyn av ikke-økonomisk karakter som har positivt samfunnsmessig betydning, slik som miljø, sikkerhet, helse, kultur og lignende.¹⁷⁰ I Tetra Pak II vurderte Førsteinstansretten om Tetra Pak misbrukte sin dominerende stilling i form av koblingssalg.¹⁷¹ Tetra Pak på sin side anførte at systemet koblingssalg var objektivt begrunnet i hensynet til den offentlige sunnhet.¹⁷² Tetra Paks anførelse ble avvist på bakgrunn av proporsjonalitet, og ikke at hensynet ikke var legitimt.¹⁷³

Formålet med markedsbestemmelsene til NSF er «blant annet å regulere: a) forholdet mellom norsk skiidrett og næringslivet, b) det interne forholdet mellom NSF og underordnede

¹⁶⁷ Sak C-519/04, Meca-Medina og Majcen (avsnitt 45)

¹⁶⁸ NSF's lov § 1 første ledd

¹⁶⁹ Sak C-519/04, Meca-Medina og Majcen (avsnitt 42)

¹⁷⁰ Kolstad (2008) s. 203

¹⁷¹ Sak IV/31.043, Tetra Pak II

¹⁷² Sak IV/31.043, Tetra Pak II (avsnitt 126)

¹⁷³ Sak IV/31.043, Tetra Pak II (avsnitt 139)

organisasjonsledds (kretser og idrettslag) hva gjelder markedsavtaler og c) løpernes rettigheter og plikter ifm. markedsavtaler». ¹⁷⁴ Herav fremkommer det lite konkrete formål utover det at NSF ønsker å regulere ulike forhold knyttet til markedsrettighetene. Ordlyden «blant annet» taler for at også andre formål kan være av betydning.

Som nevnt uttalte tidligere bygger NSF's landslagsmodell på en felleskapsmodell hvor markedsrettighetene er sentralisert for å bevare et forsvarlig økonomisk grunnlag for å drive bredde- og eliteidrett på det nivået som NSF ønsker. Solidaritetsprinsippet, norsk idretts grunnpilar, er idrettens hovedformål. ¹⁷⁵ NSF's regelverk må være samstemt med NIF etter NIFs lov § 1-1 fjerde ledd og således må også landslagsmodellen være et utslag av solidaritetsprinsippet. Landslagsmodellen har dermed bakgrunn i at sentraliseringen av markedsrettighetene som særforbundet styrer, skal sikre et forsvarlig grunnlag for utvikling og utøvelse av barne-, bredde- og eliteidrett innenfor skiaktivitet i Norge. Spørsmålet blir så om solidaritet i idretten er å regnes som et legitimt mål.

I Kristoffersen-saken konkluderte tingretten med at solidaritet innenfor idretten kan aksepteres som et legitimt mål. Konkret kom retten til at modeller for innhenting av finansielle midler på elitenivå til bruk på rekruttering, utdanning og barne-breddeaktivitet innenfor idrettene, således er legitimt. ¹⁷⁶ EU-retten har også lagt til grunn i flere saker at solidaritet innenfor idretten kan aksepteres som et legitimt mål. I Bosman slo EU-retten fast at profesjonelle fotballspillere hadde rett til å signere for en ny klubb når opprinnelige kontrakt gikk ut, uten at klubben hadde krav på kompensasjon etter reglene om fri flyt av tjenester i EU/EØS. Før denne dommen kunne en fotballklubb hindre overganger for spillere selv om kontrakten med spilleren var gått ut, fotballspilleres rettigheter ble dermed klart styrket etter dommen. Bosman har således vært en avgjørende dom for utviklingen av fotballen, men også idretten generelt. I vurderingen ble det lagt til grunn at solidaritet innenfor idrett kan aksepteres som et legitimt mål begrunnet i allmenne hensyn siden det muliggjør og

¹⁷⁴ Fellesreglement (2018) punkt 206.1 andre ledd

¹⁷⁵ NIFs lov § 14-1

¹⁷⁶ 16-166104TVI-OTIR/05 Kristoffersen-saken s. 27

oppmuntrer rekruttering og trening av unge idrettsutøvere.¹⁷⁷ Kommisjonen har videre også i ISU anerkjent solidaritet og frivillighet i idretten som et legitimt mål.¹⁷⁸

Slik det fremgår i praksis har EU-retten anerkjent at solidaritet i idretten kan regnes som et legitimt formål begrunnet i allmenne hensyn. NSF sitt formål med landslagsmodellen gjennom solidaritetsprinsippet og fellesskapsmodellen anses derfor i idrettslig sammenheng som legitimt, og kan med det virke objektivt rettferdiggjørende for deres adferd. Det må likevel trekkes inn at det i rettspraksis er innfortolket et krav om at rent maksimering av overskudd ikke anses som legitimt mål.¹⁷⁹ Spørsmålet blir om NSFs modell tar sikte på rent maksimering av overskudd. Momenter som taler i NSFs favør er bl.a. at forbundet ikke opererer med overskudd, i tillegg til at det ikke tas noe utbytte i organisasjonen.¹⁸⁰ NSFs arbeid fremstår mer som et «null-prosjekt» i økonomisk forstand, og inntektene NSF får gjennom markedsutøvelse går tilbake til idretten.

På bakgrunn av dette er det dermed nærliggende å komme til samme konklusjon som tingretten i Kristoffersen-saken, og legger dermed til grunn at NSFs landslagsmodell ivaretar et legitimt mål.

6.2.2 Kravet til proporsjonalitet

I EU og EØS rettslig metode er proporsjonalitetsprinsippet en viktig del. Med proporsjonalitetsprinsipp menes en skjønnsmessig forholdsmessighetsvurdering mellom formål og virkemiddel.¹⁸¹ I juridisk teori fremgår det en mening om at det foreligger en norm om at proporsjonalitetsprinsippet skal anvendes også ved vurdering av konkurransereglens forholdsmessighet.¹⁸²

¹⁷⁷ Sak C-415/94, Bosman (avsnitt 106)

¹⁷⁸ Sak AT.04208, ISU (avsnitt 219-224)

¹⁷⁹ Se bl.a. Sak C-201/15, AGET Iraklis (avsnitt 72)

¹⁸⁰ Proff.no, *Regnskap Norges Skiforbund*

¹⁸¹ Se for eksempel Sak 27/76, United Brands (avsnitt 189)

¹⁸² Kolstad (2008) s. 195

Siste aktuelle momentet nevnt i Wouters, var at regelen måtte være en iboende forfølgelse av det legitime målet.¹⁸³ Ordlyden således forstås som et uttrykk for en proporsjonalitetsvurdering. Kommisjonens anerkjennelse av Wouters ved vurdering om en sportsregel er i strid med TEUV artikkel 102, taler dermed for at det må gjøres en proporsjonalitetsvurdering ved anvendelse av konkurransereglene på idrettslig regelverk.

I saken Fadesa m.fler¹⁸⁴ gikk vurdering om en foranstaltning var lovlig nærmere ut på om den var egnet, nødvendig og forholdsmessig i forhold til det legitime målet.¹⁸⁵ Dette innebærer at selv om det dominerende foretaket kan bevise legitime mål for deres adferd, må også adferden være forholdsmessig i forhold til oppnåelse av målet.

Med egnethet menes at den aktuelle adferden eller tiltaket er egnet til å oppnå det legitime formålet.¹⁸⁶ Kravet til egnethet innebærer at handlingen, med en viss grad av sannsynlighet, fører til det ønskede resultatet.¹⁸⁷ Med nødvendighet menes at tiltaket må kunne erstattes med et mindre inngripende tiltak, og som vil være like nyttig.¹⁸⁸ Det innebærer en forholdsmessighetsvurdering om tiltaket går lengre enn det som er nødvendig for å nå det legitime målet.

I EFTA-uttalelsen i Kristoffersen-saken fremgikk det at i tråd med øvrige internasjonal praksis, at det skal gjøres en nødvendighet og forholdsmessighetsvurdering mellom formål og virkning ved anvendelse av EØS artikkel 36.¹⁸⁹ I tingrettsdommen ble det gjort en inngående proporsjonalitetsvurdering på bakgrunn av EØS artikkel 36, men denne vurderingen ble til slutt vektlagt i spørsmålet om NSF handlet i strid med konkurranseloven §§ 10 og 11. Tingrettens vurdering av proporsjonalitet har nær sammenheng med vurdering av konkurranseloven § 11, og vil således fungere som et vurderingsmoment videre.

¹⁸³ Sak C-309/99, Wouters (avsnitt 97)

¹⁸⁴ Sak 331/88, Fadesa m.fler

¹⁸⁵ Sak 331/88, Fadesa m.fler (avsnitt 13)

¹⁸⁶ Se bl.a. Sak E-08/16, *Netfolds Holding* (avsnitt 117)

¹⁸⁷ Kolstad (2008) s. 196

¹⁸⁸ Se bl.a. Sak E-08/16, *Netfolds Holding* (avsnitt 126)

¹⁸⁹ Sak E-8/17 (avsnitt 118-128)

6.2.2.1 Egnethet

Det legitime målet til NSF's landslagsmodell er solidaritet, og det springende punktet her vil være om landslagsmodellen er egnet til å ivareta det aktuelle målet. Mer inngående betyr det at NSF's modell må være egnet til å ivareta det økonomiske grunnlaget for forsvarlig organisering av barne-, bredde- og toppidretten innenfor skiaktivitet i Norge.

I Kristoffersen-saken ble det av tingretten gjort en inngående drøftelse på hvorvidt NSF's inntekter i vesentlig del retter seg nettopp mot deres legitime formål. Retten kom samlet sett til at NSF har godtgjort at ordningen med forhåndskontroll og samtykke for individuelle sponsoravtaler er et egnet middel for å oppnå NSF's formål om å fremme skiidretten. Retten fant på bakgrunn av bevisføringen at de faktisk bruker en vesentlig del av markedsinntektene til formålet om å oppmuntre til rekruttering og trening av unge idrettsutøvere, utdanning og barne- og breddeaktivitet.¹⁹⁰

Kristoffersen-saken gjaldt kun «godkjenningsmodellen», altså det forhåndstillatelsessystemet som NSF har oppsatt ved inngåelse av individuelle sponsoravtaler på landslagsutøverne. Oppgavens tema omhandler landslagsmodellen som helhet og derav kan ikke tingrettens grunnlag legges avgjørende til grunn. Gjennom tingrettens drøftelse fremstår det likevel klart at NSF har sannsynliggjort i tilstrekkelig grad at store deler av de finansielle midlene som innhentes gjennom NSF's markedsrettigheter, går tilbake til barne- og breddeidrett. I tillegg fremstår det klart, gjennom idrettslige prestasjoner, at nåværende landslagsmodell bidrar til å at landslagsutøverne er sikret et av de beste sportslige oppleggene på internasjonale konkurranser. Således fremstår modellen egnet til at NSF skal ivareta sin posisjon som verdens beste skinasjon. Legger derfor kort til grunn at nåværende landslagsmodell er egnet til å ivareta det legitime formålet om solidaritet.

¹⁹⁰ 16-166104TVI-OTIR/05 Kristoffersen-saken s. 32

6.2.2.2 Nødvendighet

Vurderingen om nødvendighet innebærer nærmere en forholdsmessig avveining om NSF landslagsmodell kan erstattes med en mindre inngripende modell, som samtidig oppnår det samme legitime målet. Som det er klargjort for lengre opp råder NSF over alle mulighetene en landslagsutøver har til å utnytte sin egen markedsverdi knyttet til idretten. Spørsmålet er om rettighetsmodellen er nødvendig for å ivareta hensynet til solidaritet.

I Tetra Pak II fant Førsteinstansretten at foretakene kunne ivaretatt de legitime hensynene med mindre inngripende adferd på konkurransemarkedet.¹⁹¹ Avgjørelsene taler for at terskelen er forholdsvis høy for at allmenne ikke-økonomiske hensyn regnes som legitime formål for å rettferdiggjøre en konkurransebegrensende adferd.

EFTA-uttalte at vurderingen tingretten måtte foreta om ordningens nødvendighet, måtte ta hensyn til at NSF og utøverne er gjensidig avhengige av hverandre.¹⁹² Herunder at utøvernes adgang til å motta en rimelig andel var nødvendig, for at det ikke skal foreligge uforholdsmessig restriksjon på idrettsutøveres adgang til å yte sponsortjenester. Det ble begrunnet med at markedsavtaler er begge parter hovedinntekt.¹⁹³ Tingretten kom her på bakgrunn av alpinlandslagets dekning av kost og losji på over 200 samling- og reisedøgn, samt utøvernes mulighet til å inngå individuelle sponsoravtaler med utstyrsleverandører, til at utøverne var sikret en rimelig andel. I Kristoffersens tilfelle var det også rimeliggjort at han hadde vesentlig inntekter på andre sponsoravtaler som var godkjent av NSF.¹⁹⁴

På bakgrunn av Kristoffersen-saken vil en nærmere vurdering om landslagsmodellens forholdsmessighet bero på det gjensidige avhengighetsforholdet mellom NSF og utøvere. En rimelig avveining må bygge på NSF's interesser mot den individuelle landslagsløpers interesser.

¹⁹¹ Sak IV/31.043, Tetra Pak II (avsnitt 139)

¹⁹² Sak E-8/17 (avsnitt 124)

¹⁹³ Sak E-8/17 (avsnitt 124)

¹⁹⁴ 16-166104TVI-OTIR/05 Kristoffersen-saken s. 37

Etter utgangspunktet i EMK TP artikkel 1 har ethvert individ rett til «the peaceful enjoyment of his possessions». Kristoffersen anførte at et individs rett til utnyttelse av sitt navn, logo og renomé i kommersiell sammenheng kan forstås som en del av individets personlige rettigheter.¹⁹⁵ Med det som bakgrunn medfører innskrenkingen i landslagsutøverners markedsrettigheter således et inngrep i deres personlige rettigheter og må derfor også være begrunnet og nødvendig for å gjennomføres. En profesjonell idrettsutøvers interesser vil være å konkurrer på hovedarenaen innenfor idretten. Som idrettsutøver er markedsverdien og de eventuelle sponsor- og samarbeidsavtaler man inngår, hovedinntekten.

Sanksjonene knyttet til eventuelle brudd på NSF's markedsregler, er at utøveren ikke får startlisens i FIS-konkurranser. Det innebærer at NSF vil kunne nekte landslagsutøvere å utøve idretten sin på den viktigste konkurransearenaen. En eliteutøver som ikke konkurrerer på toppnivå, vil således miste sin potensielle markedsverdi og dermed sin hovedinntekt. Konsekvensen av å ikke følge NSF's regelverk er dermed av avgjørende betydning for en landslagsutøver.

Som det er klargjort tidligere i oppgaven, har også NSF sin hovedinntekt gjennom sponsor- og samarbeidsavtaler. NSF anførte i Kristoffersen-saken at ved «vurdering av egnethet og proporsjonalitet, skal ordningens lovlighet og det konkrete avslaget ikke sees isolert, men nå vurderes i lys av utøvernes eller utøverens samlede muligheter til å drive individuell markedsaktivitet.»¹⁹⁶

NSF anførsel blir aktuell for vurdering av oppgavens tema. NSF hevdet at utøverne på bakgrunn av regelverket har gode muligheter til å drive markedsaktivitet, både gjennom Skipool og øvrige markedsavtaler godkjent av NSF. I tillegg sikrer landslagsmodellen at utøverne får det beste sportslige men også økonomiske opplegget for å kunne kjempe i verdenstoppen i sin idrett.

¹⁹⁵ 16-166104TVI-OTIR/05 Kristoffersen-saken s. 4

¹⁹⁶ 16-166104TVI-OTIR/05 Kristoffersen-saken s. 10

Et moment i vurdering her er at de utallige medaljer og antall gode idrettsutøvere Norge har hatt innenfor vinteridrettene. Dette til tross for at Norge som land er som miniputt å regne målt i antall innbyggere, hvis vi sammenligner med sterke vinternasjoner som Russland og USA. Norge troner på toppen av listene over medaljer tatt i vinter-OL gjennom tidene, der blant annet nevnte USA er på plassen bak.¹⁹⁷ Man kan derfor si at det er et tegn på at systemet fungerer, og fra NSF sitt ståsted er det klart en forventning om at utøvere som har blitt gode gjennom deres organisering og finansiering, har et ansvar gjennom deres markedsverdi for å bidra til videre fremvekst av «morgendagens helter». Et sentralt punkt her er at utøverne ikke ville oppnådd den samme markedsverdien uten NSF.

I Rapporten fra Landslagsutvalget ble det gjort noen vurderinger om hvorvidt NSF's modell kunne vært prøvd mot andre type modeller. Her ble det bl.a. drøftet om NSF skal dele opp sesongen i flere deler, typisk en sommersesong og en vintersesong, slik at utøvere gis en «friperiode» sportslig og kommersielt. Utvalget kom til at på bakgrunn sportslige hensyn var utøverne mer tjent med at de beste var samlet hele året, og trente sammen. Økonomiske hensyn talte for at det ville minske verdien av særforbundets sponsorater. Totalt sett mente utvalget at et slik forslag ikke ville medvirke til en bedre landslagsmodell, heller tvert imot. Utvalget drøftet også en modell hvor utøveren kunne velge å stå utenfor landslaget mot en økonomisk kompensasjon til NSF. Også her kom de til at fellesskapsprinsippet måtte veie tyngst, og at hvis flere av de profilerte utøverne valgte å gå ut av landslag, ville det være svært negativt også for yngre løpere. Samlet sett kom utvalget til at den modellen som NSF nå benytter, er den som ivaretar deres formål best.

Underveis i prosessen med denne masteroppgaven har NSF gjort en endring i forbindelse med markedsstrukturen til langrennslandslaget fra 01. Mai 2020.¹⁹⁸ Langrennslandslagets hovedsponsor de siste årene har vært Sparebank1. I tillegg til å sponse forbundet med flere millioner pr. år har også landslagsutøvere mottatt stipend på 120 000kr fra de lokale Sparebank1 rundt om i Norge. Den nye markedsstrukturen gjør at stipendordningen

¹⁹⁷ VG (2018)

¹⁹⁸ Sparebank1 (2019)

forsvinner, men enkeltutøvere vil i stedet selv kunne selge en logoplass på sine trenings- og konkurranseklær. En slik endring vil for de beste utøverne, som har mulighet til å signere personlige avtaler på større verdier, veie klart i positiv retning. Derimot kan det for de mindre kjente utøverne som ikke vil kunne skaffe avtaler i samme størrelsesorden telle negativt. Uansett, vil de totalt gi eliteutøverne en friere markedsadgang, som trolig gir mer grobunn for enighet mellom forbund og utøver. Hvis de aller beste på landslaget som en konsekvens av strenge markedsrettigheter hadde brutt med landslag, ville det til slutt også "rammet" de mindre kjente landslagsutøverne.

Langrennslandslaget er den største særvidretten innad i NSF, og har også den sterkeste markedsposisjon. Denne endringen NSF har gjort i markedsstrukturen til langrennslandslaget, vil potensielt være en god løsning der man beholder dagens landslagsmodell, men samtidig åpner for at utøvere kan selge et logomerke de kan eksponere 12 måneder i året på markedet, både privat men ikke minst når de representerer NSF. De kan derfor eksponere logoen på internasjonale konkurranser, og derfor potensielt kunne utnytte mer av sin egen markedsverdi. Samlet sett taler den nye markedsstrukturen i retning av en mer akseptabel adferd av NSF på det relevante markedet.

7 Avslutning

Oppgaven har forsøkt å klarlegge nærmere hvorvidt NSF kan sies å ha en dominerende stilling på et konkurranserettslig marked, og i så tilfelle om den utnyttes utilbørlig etter konkurranseloven § 11.

Det som fremstår relativt klart er at NSF har en dominerende stilling etter konkurranseloven § 11, derimot er det vanskeligere å konkludere med om NSF bryter vilkåret om «utilbørlige utnyttelse» med sin dominerende stilling. Som vist til i drøftelsen, fremgår det klare holdepunkter for at NSF kan påvise objektivt rettfærdiggjørende forhold som kan forsvare den adferden de har på det relevante markedet. NSF har et legitimt mål, og ved den nye markedsstrukturen til langrennslandslaget gis det større rom for utøvere til å utnytte egne markedsrettigheter. Dette er en endring som gir inntrykk av at NSF forstår utfordringene utøverne vil ha med landslagsmodellen. Sett i lys av oppgavens problemstilling, ville det vært interessant å fått en høyesterettsdom som kunne vært med på å forme et mer tydelig regelverk som viser hvor grensene går mellom foreningsrettslige regelverk og konkurranseloven. Selv om NSF kan påvise objektivt rettfærdiggjørende forhold som kan forsvare adferden deres, kan det sies at adferden er i en gråsoner etter lovens vilkår. På bakgrunn av dette har jeg ikke kommet til en konkret konklusjon på oppgavens problemstilling, men mener at drøftelsen taler i retning av at NSF ikke utnytter sin posisjon på markedet i strid med lovens vilkår.

Uansett om det konkluderes med at NSF har utnytter sin dominerende posisjon eller ei, er det ingen tvil om at NSF fremstår som en dynamisk «rettsanvender» innenfor sitt særforbund. NSF har stadig endret sitt regelverk i møte med nye kommersielle utfordringer fra utøvere, og samfunnet for øvrig. Fremtiden vil vise om endringen i markedsstrukturen medfører større enigheter mellom partene, eller om det vil oppstå nye konflikter slik som Kristoffersen-saken.

8 Kilderegister

8.1 Lovregister

Norsk lov

- 1992 Lov 27. november nr. 109 om gjennomføringen i norsk rett av hoveddelen i avtale om Det europeiske økonomiske samarbeidsområdet (EØS-loven)
- 2004 Lov 05. mars nr. 12 om konkurranse mellom foretak og kontroll med foretakssammenslutninger (konkurranseloven)

Traktater

- TEUV Traktaten om den Europeiske Unions virkemåte – Roma-traktaten (Konsolidert versjon 2016 (EUT 2016/C 202/01))
- EØS EØS-avtalen – Avtale om Det europeiske økonomiske samarbeidsområde (AVT-1992-05-02-1)

8.2 Forarbeidsregister

Norges offentlige utredninger

- NOU 2003:12 Ny konkurranselov
- NOU 2013:6 God handelsskikk i dagligvarekjeden
- Ot. Prp. Nr. 6 (2003-2004) A) Om lov om konkurranse mellom foretak og kontroll med foretakssammenslutninger (konkurranseloven) B) Om lov om gjennomføring og kontroll av EØS-avtalens konkurranseregler mv. (EØS-konkurranseloven)

Sak C-309/99, <i>Wouters and others v Algemene Raad van de Nederlandske Ordre van Advocaten (Wouters)</i>	ECLI:EU:C:2002:98
Sak C-519/04, <i>David Meca-Medina og Igor Majcen v Comission</i>	ECLI:EU:C:2006:492
Sak C- 49/07, <i>Motosyklesistiki Omospondia Ellados NPID (MOTOE) v Elliniki Dimosio</i>	ECLI:EU:C:2008:643
Sak C-210/1, <i>AGET Irkalis v Ypourgos Ergasias, Asfalisis kai Koinonikis Allilengyjs (AGET Iraklis)</i>	ECLI:EU:C:2016:972

Førsteinstansretten

Sak IV/31.043 Tetra Pak II

Kommisjonsavgjørelser

Sak AT.40208 ISU – International Skating Union`s Eligibility rules. Provisional non-confidential version of the decision (2017)

EFTA-praksis

Sak E-8/17 Henrik Kristoffersen og Norges Skiforbund, støttet av Norges idrettsforbund og olympiske og paralympiske komité om tolkning av artikkel 36 i avtalen om Det europeiske økonomiske samarbeidsområde og europaparlaments- og rådsdirektiv 2006/123/EF av 12. desember 2006 om tjenester i det indre marked

Sak E-8/16 Netfonds Holding ASA, Netfonds Bank AS og Netfonds Livsforsikring AS mot Den norske stat

Avgjørelse fra EFTA overvåkningsorgan

Sak 343/09/COL Bryne FK-saken EFTA overvåkningsorgan, 23. juli 2009. OJ L
123 12.5.2011 s. 72

Kommisjonens dokumenter

European Commission (1997), *Commission Notice on the definition of the relevant market for the purpose of Community competition law*. OJ C 372, 9.12.1997, [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:31997Y1209\(01\)&from=EN](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:31997Y1209(01)&from=EN) (Sist opplastet 28. mai)

European Commission (2007a), *White Paper on Sport*, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52007DC0391> (Sist opplastet 28. Mai)

European Commission (2007b), *Commission Staff Working Document – The EU and Sport: Background and Context – Accompanying document to the White Paper on Sport*, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:52007SC0935&from=EN> (Sist opplastet 28. Mai)

European Commission (2009), *Guidance on the Commission's enforcement priorities in applying Article 82 of the EC Treaty to abusive exclusionary conduct by dominant undertakings*. OJ C C 45/7, 24.02.2009 , <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX%3A52009XC0224%2801%29> (Sist opplastet 28. mai)

Øvrige dokumenter

EFTAs kunngjøring 16. juli 1998 om avgrensningen av det relevante marked innen konkurranseretten i Det europeiske økonomiske samarbeidsområdet (EØS), <https://www.efta.int/media/documents/eea-supplements/norwegian/1998-no/98SU28NO.PDF> (Sist opplastet 28. mai 2020)

Konkurransetilsynet (2012) https://konkurransetilsynet.no/wp-content/uploads/2018/08/RELEVANT_MARKED.pdf (Sist opplastet 28. mai 2020)

8.4 Foreningsrettslige kilder

NIFs lov Norges idrettsforbund og olympiske og paralympiske komitè's lov sist endret 2019,

<https://www.idrettsforbundet.no/globalassets/idrett/juss/lover/nifs-lov-1.1.2020.pdf> (Sist opplastet 01. juni 2020)

- NSFs lov Lov for Norges Skiforbund, Sist endret 03.02.2020,
<https://www.skiforbundet.no/contentassets/7230ac425e51409b88de662781b646fc/nsfs-lov-versjon-03.02.20.pdf> (01. juni 2020)
- Fellesreglementet (2018) Norges Skiforbunds Fellesreglement vedtatt av Skistyret 19.10.2018,
https://www.skiforbundet.no/contentassets/11dbcee0ee354d05ab15071068ee2753/norges-skiforbunds-fellesreglement-2018_2019.pdf (Sist opplastet 01. juni 2020)
- FIS regelverk The International ski competition rules (ICR) FIS 17.07.2019,
https://assets.fis-ski.com/image/upload/v1574757894/fis-prod/assets/ICR_CrossCountry_2019clean.pdf (Sist opplastet 01. juni 2020)

8.5 Litteratur

Immonen, Bjørn, «Idrett og konkurranserett», I: *Idrett og Juss*, Gunnar Martin Kjenner (red.), 4. utgave, Oslo, 2012 s. 360-386

Hildeskår, Håvard, *Har Norges Skiforbund gått for langt?: Lex. Northug i et konkurranserettslig perspektiv*, Master thesis NIH 2018

Juuhl-Langseth, Jan Magne, Anders Thue, Per Kristian Bryng, Peder Østbye, Martin Jonassen og Sofia Lazaridis, *Konkurranserett i et nøtteskall*, 1. utgave Gyldendal Norsk Forlag 2015

Kolstad, Olav (red.), *Misbruk av dominerende stilling*, 1. utgave, Universitetsforlaget Oslo, 2008

Kolstad, Olav og Anders Ryssdal (red) (2007), *Norsk konkurranserett, Bind 1: Atferdsregler og strukturkontroll*, Oslo, Universitetsforlaget (2007), I: Flerbindsverket *Norsk konkurranserett*, Olav Kolstad, Anders Ryssdal, Hans Petter Graver og Erling Hjelmeng

Nygaard, Nils, «*Rettsgrunnlag og standpunkt*», 2. utgave, 4. opplag Universitetsforlaget, 2015

Tronvik, Harald, «Idrettens organisasjonsstruktur – nasjonalt og internasjonalt», I: *Idrett og juss*, Gunnar-Martin Kjenner (red.), 4. utgave, Oslo, 2012, s. 25-47.

Woxholth, Geir (red), *Foreningsrett: med samvirkeoven*, 3. utgave, 1. opplag, Oslo, 2008

Woxholth, Geir «Idrettens sponsoravtaler», I: *Idrett og juss*, Gunnar-Martin Kjenner (red.), 4. utgave, Oslo, 2012, s. 161-176

8.6 Nettsider

Rapporter

Skiforbundet (2016) *Rapport fra Landslagsutvalget*, <https://www.skiforbundet.no/contentassets/3f785d04ca954571bd385a0e92a36002/landslagsutvalget-sluttrapport-til-horing.pdf> (Sist opplastet 28. mai 2020)

Skiforbundet, *Årsberetning 2016-2018*

<https://www.skiforbundet.no/contentassets/b0bf80a4e166426fba24959913ec303e/skitinget-2018-arsberetning-2016-2018.pdf> (Sist opplastet 13. april 2020)

Skiskyting, *Årsrapport 2017-2018*

<https://skiskyting.no/wp-content/uploads/2019/10/NSSFTing2018Arsrapport2017-18-3.pdf> (Sist opplastet 13. april 2020)

Avisartikler

Aaserud, Mikal Emil (2018), *Spillet om markedsrettigheter: Forbundet kalte stjernemanagere inn til møte*, NRK. NO Sist oppdatert 28. september.2018, https://www.nrk.no/sport/spillet-om-markedsrettigheter_forbundet-kalte_stjernemanagere-inn_til-mote-1.14225460 (Sist opplastet 01. juni 2020)

Manglerød, Nils, (2015) *Ekspert på idrettsjuss: mener skiforbundets krav til Northug bryter med norsk lov*, VG, 22. april 2015, <https://www.vg.no/sport/i/5xBgW/ekspert-paa-idrettsjuss-mener-skiforbundets-krav-til-northug-bryter-med-norsk-lov> (Sist opplastet 01. juni 2020)

Haugli, Kurt B.M (2019), *De er like store på TV. Den ene idretten håver likevel inn dobbelt så mye penger*, Aftenposten, 01. april 2019, <https://www.aftenposten.no/sport/i/wPdaBd/de-er-like-store-paa-tv-den-ene-idretten-haaver-likevel-inn-dobbelt-saa-mye-penger?> (Sist opplastet 26.mai 2020)

VG (2018)

<https://www.vg.no/spesial/2018/ol/tom/medaljer/index.php?fbclid=IwAR3nPVq75fR0PUuFDRfrkNtwBZ2rCMDe3hNhWnpNkkMQSZV4L-twNeiO7j0> (Sist opplastet 26.mai 2020)

Øvrige nettsider

Langrenn.com (2013), *Northug trekker seg ut av landslaget*, 15.05.2013

<https://www.langrenn.com/northug-trekker-seg-ut-av-landslaget.5214367-1743.html> (Sist opplastet 28. mai 2020)

Proff.no, *Regnskap Norges Skiforbund*

<https://www.proff.no/regnskap/norges-skiforbund/oslo/idrettslag-og-klubber/IDL5NZ01005/>

(Sist opplastet 14. april 2020)

Proff.no, *Regnskap Norges Skiskytterforbund*

<https://www.proff.no/selskap/norges-skiskytterforbund/oslo/idrettslag-og-klubber/IG2E9WF1005/> (Sist opplastet 14. april 2020)

Red Bull, *Alexis Pinturault*, <https://www.redbull.com/int-en/athlete/alexis-pinturault> (Sist opplastet 01. juni 2020)

Skiforbundet (2014) *Representasjonsavtale*

<https://www.skiforbundet.no/contentassets/4a9d9fd6876d4c6e9463655aa9c21b5f/representasjonsavtale-standard-2014-15.pdf> (Sist opplastet 28. mai 2020)

Skiforbundet (2017) *Landslagsavtale, Avtale for utøvere uttatt på Norges Skiforbunds*

landslag, <https://www.skiforbundet.no/contentassets/4a9d9fd6876d4c6e9463655aa9c21b5f/landslagsavtale-pr.-25.04.2017.pdf> (Sist opplastet 28. mai 2020)

Skiforbundet (2018), *Landslagsmodellen*,

<https://www.skiforbundet.no/oppland/nyhetsarkiv/2016/3/landslagsutvalget2/> (Sist opplastet 28. mai 2020)

Skiforbundet, *Vår historie*,

<https://www.skiforbundet.no/norges-skiforbund/var-historie/> (Sist opplastet 28. mai 2020)

Skiforbundet, *Om Skiforbundet*

<https://www.skiforbundet.no/norges-skiforbund/> (Sist opplastet 28. mai 2020)

Sparebank1 (2019)

<https://www.sparebank1.no/nb/bank/om-oss/nyheter/sparebank-1-fortsetter-som-hovedsamarbeidspartner-til-nsf-langre.html> (Sist opplastet 28.mai 2020)

Visma Ski Classics, *Pro teams*

<https://vismaskiclassics.com/pro-skiing/pro-teams/> (Sist opplastet 14. april 2020)

